

پیامبر اکرم (ص) الگوی زندگی در آثار مکتوب

۳

۱۵۱۷ عنوان کتاب
با موضوع پیامبر اسلام (ص)

۲

گام به گام با دایرةالمعارف بزرگ سیره نبوی

۴

تدوین دانشنامه ۲۰ جلدی
محمد رسول الله (ص)

۵

کتابخانه تخصصی سیره

بی نظیر از جنبه تاریخ و سیره

یادداشت ها

سیره نگاری در غرب

سیره نگاری در غرب به دو دوره متمایز تقسیم می شود، دوره اول زمانی است که عده ای از دانشمندان مسیحی و اربابان کلیسا با رویکردی خصمانه به ترجمه سیره های که مسلمانان نوشته بودند و با تدوین سیره های مستقل روی آورده و در این میان با تنسک به برخی از اخبار و احادیث شاذ و گاه با برداشت ها و تفسیرهای غلط به خرده گیری بر اسلام و پیامبر پرداختند، اما بعد از نهضت رنسانس در غرب و عالمانه تر شدن ریاضت مطالعات در غرب و غیر صلیبی شدن انگیزه های این مطالعات، سیره های نسبتاً عالمانه و غیر خصمانه به نگارش درآمد...

۱۳

سر آغاز سیره نویسی

تدوین سیره و با به تعبیر امروزی نگارش زندگینامه پیامبر اکرم (ص) از نخستین فعالیت های علمی و فرهنگی مسلمانان به شمار می آید. مسلمانان از همان زمان حیات حضرت رسول در حفظ سخنان پیامبر و نقل آنچه می شنیدند و می دیدند اهتمام ویژه داشتند...

۱۲

سه ترجمه از نخستین تألیف

۸

گفت و گو با
آیت الله نجفی

گامی نو

ترجمه و تلخیص
«الصحیح» همزمان با
هجدهمین نمایشگاه کتاب
تهران چاپ و منتشر
می شود.

ترجمه مزبور توسط دکتر محمد سپهری و بر پایه
چاپ ده جلدی بیروت انجام شده است

۱۴

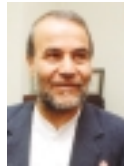

سیره نگاری

نگاه آیت الله جعفر سبحانی

سیره در واقع یک نوع تاریخ نگاری است که بیشتر جنبه رفتاری پیامبر و ائمه را در نظر می گیرد. مسلماً قول و کردار و تقریر پیامبر اکرم برای ما حجت است

۱۶

جنبه های سیره نویسی

گفت و گو با دکتر صادق آئینه وند

دکتر صادق آئینه وند در سال ۱۳۳۰ در تبریز متولد شد. پس از گذراندن دوره های تحصیلی تا اخذ دیپلم در زادگاه خود و شهر اسدآباد همدان، در سال ۱۳۵۱ در رشته ادبیات عرب دانشگاه تهران پذیرفته شد. در سال ۱۳۵۲ وارد مقطع فوق لیسانس رشته ادبیات عرب شد و از اساتیدی همچون دکتر سید جعفر شهیدی، بهنج آزمان کردستانی، دکتر حریری و... بهره برد...

۱۰

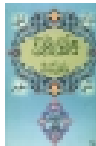
در گفت و گو با آیت الله محمدهادی یوسفی غروی

کمیت و کیفیت سیره نگاری

جای یک پژوهش جدی در تاریخ اسلام و بخصوص صدر اسلام، یعنی سیره نبوی یا عنایت به مصادر اولیه شیعی خالی است

۶

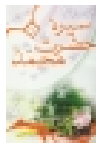
تازه‌های نشر

در روزهای پانزدهم سال ۸۳ و اوایل روزهای سال جاری کتاب‌هایی با موضوع نبوت و زندگانی پیامبر اسلام (ص) منتشر شد.

«اخلاق تبلیغ در رسول‌الله (ص) اثر سید مرتضی حسینی به‌وسیله مرکز جهانی علوم اسلامی منتشر شد. همچنین کتاب «پرسی تاریخی سنت پیامبر» اثر صائب عبدالحمید با ترجمه حسین ادیب به‌وسیله مؤسسه

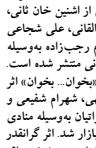
دایره‌المعارف فقه اسلامی روانه بازار شد. کتاب «داستان‌های شیرین و خواندنی زندگی رسول اکرم (ص)» تألیف حسن شامی و حمید حسن‌زاده نیز به همراه دیگر

کتاب‌های ذکر شده، در روزهای آخر اسفند برای خوانندگان عرضه شد. در ابتدای سال ۸۴ نیز کتاب‌های «محمد، پیامبری که از تو باید شناخت» اثر کنستانتین ویرزلیل گیورگیو با ترجمه ذبیح‌الله منصوری و «رسالت حضرت محمد (ص)» کاری از اشیتن خان تانی، امیر صالحی طالقانی، علی شجاعی

کتاب‌های «بخوان... بخوان» اثر سید مهدی آیت‌اللهی، شهرام شفیعی و محمدحسین صلواتیان به‌وسیله منادی تربیت، روانه بازار شد. اثر گرانتقد شریف قرنی را نیز انتشارات مهر امیرالمؤمنین در اسفند ۸۳ به بازار فرستاد.

انتشارات نسیم حیات نیز در این روزهای پانزدهم سال کتابی با عنوان «سیره حضرت محمد (ص)» تألیف رضا کریمی را در نوبت اول منتشر نمود. همچنین مکتب القرآن کتاب «وصیت‌های پیامبر به امام علی (ع)» را در ۹۶ صفحه و برای اولین بار منتشر کرد. تدوین‌کننده این اثر مشکیانی است.

کتاب‌های

هشت سال نشر

۱۵۱۷ عنوان کتاب با موضوع پیامبر اسلام (ص)

بیشترین تعداد صفحه، ۲۸۲ صفحه برای کتاب «منتهی الامل، شامل زندگانی حضرت رسول اکرم و اهل بیت نبوت (ص) (جلد اول و دوم) و کمترین آن، ۱۶ صفحه برای کتاب‌های «صدور انقلاب: داستان زندگی پیامبر» «میلاذ پیامبر» و «وفات پیامبر و فتح فلسطین است». بیشترین بها متعلق به کتاب «سیرت رسول الله مشهور به سیره النبی» با ۶۰۰۰ ریال و کمترین بها متعلق به کتاب‌های «چهل حدیث در موضوعات مختلف از رسول اکرم و ائمه هدی (ص)» به ضمیمه نقیضات افغانه با ۵۰۰ ریال است.

همچنین کتاب «رسالت خواص» نگاشته به بیانات مقام معظم رهبری (مدظله) در جمع فرماندهان لشکر ۲۷ حضرت رسول (ص)» با ۲۰۰۰ نسخه بیشترین شمارگان و کتاب‌های «موجز سیره الرسول (ص)» و «اهل البیت (ع)» و «زندگانی حضرت محمد خاتم النبیین (ص)» با ۱۰۰۰ نسخه کمترین شمارگان را دارانند.

۱۳۸۲

از مجموع ۱۸۸ عنوان کتاب چاپ شده در این سال، کتاب «تحف العقول عن آل الرسول» با ۹۶۲ صفحه و کتاب «در انتظار علی» با ۲۳ صفحه به ترتیب بیشترین و کمترین تعداد صفحه را دارند. اما کتاب «منتهی النبی (ص)» کتاب العقب‌نامه کتاب «الذیات» با ۲۵۰۰۰ ریال بیشترین بها و کتاب «نسیم رحمت، باصوات پیامبر محمد و آل محمد» با ۱۰۰۰ ریال کمترین بها را دارند.

۴۰۰۰۰ نسخه بیشترین شمارگان برای کتاب «زیارات حضرت رسول (ص)» و «فاطمه زهرا علیهما السلام» و ائمه یقیع علیهما السلام» و ۱۰۰۰۰ نسخه نیز کمترین شمارگان برای کتاب‌های «منتهی النبی (ص)»، «اسماالرسول المصطفی (ص)» و «لقابه و کنده و صفاته» از زندگی پیامبر، «آدوقی آخرین پیامبر و... است.

۱۳۸۳

در این سال ۲۵۱ عنوان کتاب با موضوع حضرت محمد (ص) به چاپ رسیده است. کتاب «فروع ابدیته: تجزیه و تحلیل کاملی از زندگی پیامبر اکرم (ص)» با ۱۰۲۸ صفحه و کتاب «بخوان... بخوان» با ۲۲ صفحه به ترتیب بیشترین و کمترین تعداد صفحه را دارند.

همچنین کتاب «سیرت رسول الله» با ۹۵۰۰۰ ریال بیشترین بها را دارد در حالی که کتاب «وصیت‌های پیامبر (ص)» به علی (ع)» با ۱۳۰۰۰ ریال کمترین بها را داراست.

اما کتاب «زیارات عاشورا و دعای کعبی» به اقسام زیارت‌های حضرت رسول و... با ۳۰۰۰ نسخه، بیشترین شمارگان و کتاب‌های «فتح مبارک»، «پیامبر، علی در معنای محمد» و مجموعه «پیامبر» نیز با ۵۰۰ نسخه کمترین شمارگان را در این سال دارند.

۱۳۸۴

امادرسال ۸۴ نیز تاکنون ۳ عنوان کتاب به چاپ رسیده است که کتاب «محمد پیغمبری که از تو باید شناخت» ۲۳۶ صفحه بیشترین تعداد صفحه و کتاب «تعالی» ۱۶ صفحه کمترین تعداد صفحه را دارند.

اما کمترین بها متعلق به کتاب «شخصیت و سیره رسول اکرم (ص)» با ۳۰۰۰ ریال و بیشترین آن نیز، ۲۰۰۰۰ ریال و متعلق به کتاب «محمد پیغمبری که از تو باید شناخت» است.

و بلاخره بیشترین شمارگان، ۳۳۰۰۰ نسخه و متعلق به کتاب «محمد پیغمبری که از تو باید شناخت» و ۹۲۰ صفحه بیشترین تعداد صفحه و ۸ صفحه، کمترین آن است و متعلق به کتاب‌های «عزوبشید نبوت و سیره رسول اکرم (ص)» است.

بیشترین تعداد صفحه، ۲۸۲ صفحه برای کتاب «منتهی الامل، شامل زندگانی حضرت رسول اکرم و اهل بیت نبوت (ص) (جلد اول و دوم) و کمترین آن، ۱۶ صفحه برای کتاب‌های «صدور انقلاب: داستان زندگی پیامبر» «میلاذ پیامبر» و «وفات پیامبر و فتح فلسطین است». بیشترین بها متعلق به کتاب «سیرت رسول الله مشهور به سیره النبی» با ۶۰۰۰ ریال و کمترین بها متعلق به کتاب‌های «چهل حدیث در موضوعات مختلف از رسول اکرم و ائمه هدی (ص)» به ضمیمه نقیضات افغانه با ۵۰۰ ریال است.

همچنین کتاب «رسالت خواص» نگاشته به بیانات مقام معظم رهبری (مدظله) در جمع فرماندهان لشکر ۲۷ حضرت رسول (ص)» با ۲۰۰۰ نسخه بیشترین شمارگان و کتاب‌های «موجز سیره الرسول (ص)» و «اهل البیت (ع)» و «زندگانی حضرت محمد خاتم النبیین (ص)» با ۱۰۰۰ نسخه کمترین شمارگان را دارانند.

۱۳۷۹

۱۹۳ عنوان کتاب در این زمینه در سال ۷۹ به چاپ رسیده است. ۱۰۹۸ بیشترین تعداد صفحه کتاب‌های چاپ شده در این سال متعلق به کتاب «فتح القضاة، الجواهری القصار کلمات الرسول اکرم (ص)» و ۱۶ نیز کمترین تعداد صفحه و متعلق به کتاب‌های «احمد»، «عقب رسول الله فی فضائل شهرالله» است.

اما در این سال کتاب «امام علی (ع)» برادر محمد رسول خدا (ص)» با ۳۹۰۰۰ ریال بیشترین بها و کتاب «تاریخ حدیث پیامبر (ص)» با ۵۰۰۰ ریال کمترین بها را دارا هستند.

بیشترین شمارگان نیز متعلق به کتاب «زیارات حضرت رسول (ص)» و «فاطمه زهرا علیهما السلام» و ائمه یقیع علیهما السلام» با ۲۰۰۰ نسخه و کمترین آن نیز متعلق به کتاب «فروع نبی پایان محمد (ص)» با ۵۰۰ نسخه است.

۱۳۸۰

در این سال نیز ۲۲۶ عنوان کتاب چاپ شده است. ۱۳۸۲ صفحه متعلق به کتاب «منتهی الامل، شامل زندگانی حضرت رسول اکرم و اهل بیت نبوت (ص)»، مجموعه «زندگانی پیامبر» کمترین تعداد صفحه را دارند.

اما بیشترین بها را کتاب «محمد تصویر جمال خدا، هر کس من را ببیند خدا را دیده است» با ۹۵۰۰۰ ریال دارد و کمترین بها نیز ۱۰۰۰ ریال و متعلق به کتاب‌های «الرد المبین علی من خالف سنه سیدالمرسلین»، «سخن گهربار حضرت محمد (ص)» و «تعیین سمت قبله و تشخیص ظهر حقیقی مدینه منوره به اجازت رسول الله (ص)» است.

۱۰۰۰۰۰ نسخه برای کتاب «غفریر زلال وحی» عطفه غرا و جاودانه حضرت رسول اکرم (ص)» در غایر عم، بیشترین شمارگان و ۵۰۰ نسخه برای کتاب «سیدالمرسلین» کمترین شمارگان را دارد.

۱۳۸۱

۱۹۹ عنوان کتاب در سال ۸۱ در این حوزه چاپ شده است. ۹۲۰ صفحه بیشترین تعداد صفحه و ۸ صفحه، کمترین آن است و متعلق به کتاب‌های «عزوبشید نبوت و سیره رسول اکرم (ص)» است.

۱۵۱۷ عنوان کتاب از سال ۷۶ تاکنون با موضوع حضرت محمد (ص) به چاپ رسیده است. در این بین بیشترین تعداد کتاب چاپ شده با این موضوع ۲۵۱ عنوان کتاب در سال ۸۳ بوده و کمترین آن نیز ۱۳۳ عنوان کتاب چاپ شده در سال ۷۷ بوده است.

اما در این میان بیشترین تعداد صفحه نیز متعلق به کتاب «منتهی الامل، شامل زندگانی حضرت رسول اکرم و اهل بیت نبوت (ص)» با ۱۹۸۲ صفحه و کمترین آن ۸ صفحه، متعلق به کتاب‌های «آخرین سفر رسول خدا (ص)»، «آخرین سفر و مجموعه «زندگانی پیامبر» است.

۹۵۰۰۰ ریال بیشترین بها برای کتاب چاپ شده در این سال‌ها متعلق به کتاب «محمد تصویر جمال خدا، هر کس من را ببیند خدا را دیده است» و کمترین نیز با ۲۵۰ ریال متعلق به کتاب «فضائل الرسول صلی الله علیه و آله» و «مواظف الرسول» است.

همچنین در این سال کتاب «غفریر زلال وحی» عطفه غرا و جاودانه و حضرت رسول اکرم (ص)» در غایر عم» با ۱۰۰۰۰۰ نسخه، بیشترین شمارگان و کتاب «سیدالمرسلین»، «فتح مبارک» و... با ۵۰۰ نسخه کمترین شمارگان را دارا هستند.

۱۳۷۶

۱۹۹ عنوان کتاب با موضوع پیامبر اکرم (ص) در این سال به چاپ رسیده است. ۹۱۸ صفحه متعلق به کتاب «سیره نبوی، منطلق عملی» سیره فردی بیشترین صفحه و ۱۶ صفحه متعلق به کتاب‌های مجموعه «داستان زندگی پیامبر و اکثر» کمترین تعداد صفحه کتاب چاپ شده در این سال است.

اما بیشترین بها در این سال ۳۹۰۰۰ ریال و متعلق به کتاب «حکیم پیامبران» است. همچنین کتاب «فضائل الرسول صلی الله علیه و آله» با ۲۵۰۰۰ ریال کمترین بها را دارد.

در این بین کتاب «تصویری از بهار» با ۲۵۰۰۰ نسخه بیشترین شمارگان و کتاب‌های «الجزع (ع) فی الکتاب و السنه (ص)»، «النبی محمد (ص)»، «قدوة المؤمنین و دوصایا الرسول و الائمة (ع)» و... با ۱۰۰۰ نسخه کمترین شمارگان را داراند.

۱۳۷۷

کتاب‌های چاپ شده در این زمینه ۱۳۳ عنوان کتاب می‌باشد. ۹۱۶ صفحه، بیشترین تعداد و ۱۶ صفحه، کمترین آن در این سال می‌باشد که متعلق به کتاب‌های «فتح القضاة، مجموعه کلمات قصار حضرت رسول (ص)» و «داستان زندگی پیامبر برای کودکان و نوجوانان، صلح حدیبیه» هستند.

اما کمترین بها در این سال ۲۵۰ ریال برای کتاب «مواظف الرسول» و بیشترین بها نیز ۳۰۰۰۰ ریال برای کتاب «عیاه النبی (ص)» و «سیره» است.

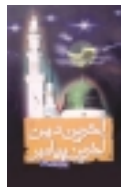
کتاب‌های «الحدیث» «اهتمای انسانیت...» «نبی امی» محمد بن عبدالله (ص)» و «اسمای آفتاب» شامل پیامبر عزیز اسلام (ع)» با ۱۰۰۰ نسخه کمترین شمارگان و کتاب‌های «بگنگ احمد»، «فرازمی از تاریخ پیامبر اسلام (ص)» و «عصمت انبیا و رسولان» با ۱۰۰۰۰ نسخه بیشترین شمارگان را دارا هستند.

۱۳۷۸

از ۱۸۸ عنوان کتاب چاپ شده در سال ۷۸،

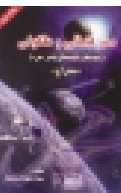
آخرین دین، آخرین پیامبر
 ناشر: انصاری، شمارگان: ۳۰۰۰ نسخه،
 نویسنده: **حسن خرمی ارانی**
 نگارنده در این اثر کوشیده است موضوع «خانتیت» را از ابعاد و زوایای گوناگون مورد پژوهش قرار دهد. وی پس از بیان مطالبی اجمالی در باب فلسفه خانتیت، درباره ضرورت و هدف از بعثت انبیا با استناد به آیات و روایات بحث می‌کند. سپس به تحلیل و تبیین رسالت جهانی پیامبر اسلام(ص) مبانی و پیش‌فرض‌های خانتیت و جامعیت دین اسلام پرداخته و دیدگاه‌های شهید مطهری را در این زمینه مورد مطالعه و توجه قرار می‌دهد. خانتیت و جامعیت دین، خانتیت و کمال دین، خانتیت و جامعیت دین از منظر قرآن و روایات، خانتیت و پلورالیسم از منظر مباحث محوری این نوشتار است. نویسنده در پایان به بررسی‌های متعدد و متنوعی که در خصوص موضوع خانتیت طرح شده پاسخ می‌گوید.

اخلاق پیامبران
 ناشر: دارالهدای، نویسنده: **عقرب علی برجی، شمارگان: ۱۰۰۰۰ نسخه**
 مباحثی است درباره پیامبران الهی و ویژگی‌های شخصیتی آنان. نویسنده، ویژگی‌های بارز شخصیت هر یک از پیامبران الهی را جداگانه با استناد به قرآن و کتاب‌های روایی، بررسی کرده است. و در صدد است الگوهای مناسب را برای پیروان حق ارائه دهد. صداقت ادویس(ع)، ابراهیم(ع) فرمان شکیبایی و انابه، اسماعیل(ع)

اسلام(ص) و ائمه اطهار(ع)
 ناشر: **موسویان اسلام، نویسنده: محمود غلامی، شمارگان: ۱۴۰۰ نسخه**
 اثر حاضر مشتمل بر گزیده‌ای مستند از سخنان و گفتارهای پیامبر و امامان معصوم در موضوعات مختلف دینی همراه با ترجمه و شرح مختصر برخی از واژگان آنهاست که در قالب ۱۵۵ گفتار (مقاله) تنظیم شده است. مضامین نوع این احادیث، پیامون اندرزه‌ها و دستورات اخلاقی، پیامدها و زبانی‌های برخی از ذایل اخلاقی، نکاتی درباره پیامبران و اهل بیت(ع)، مباحث کلامی و اعتقادی و حقوق فردی و اجتماعی و شرح تفسیر برخی از آیات قرآنی است.

در محضر پیامبر(ص)
 ناشر: **کمال الملک شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه، نویسنده: زین العابدین باکویی، تهیه و تنظیم:**

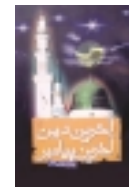

صادق الوعد، عفت و پاکدامنی (سید علی موسی)، شرح صدر، محمد (ص) الگوی تمام خوبی‌ها، برخی از مباحث کتاب است.

بررسی تاریخی صلح‌های پیامبر(ص)
 ناشر: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، نویسنده: **حامد منتظری مقدم، شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه**
 اثر حاضر به گزارش و بررسی تاریخی صلح‌های پیامبر اسلام(ص) پرداخته است. نویسنده با بهره‌گیری از منابع تاریخی در بررسی هر یک از صلح‌های پیامبر(ص) به زمینه برگزاری صلح، چگونگی انعقاد آن، تدوین صلحنامه و پیامدهای آن اشاره کرده و مطالب خود را در چهار بخش پیشینه تاریخی، صلح‌های پیش از حدیبیه، صلح حدیبیه و صلح‌های پس از حدیبیه سامان داده است.

مختار الکلام من اقوال سید الانام(ص) و الائمة البررة الکرام
 گزیده گفتاری از سخنان پیامبر بزرگوار

پیامبر اکرم (ص) ؛ الگوی زندگی در آثار مکتوب

سیره نبوی
 ترجمه و تنظیم موضوعی کتاب شریف ستن النبی(ص) در آداب زندگی و اخلاق پیامبر(ص) ناشر: حضور، نویسنده: **سیدمحمدحسین طباطبایی، شمارگان: ۵۰۰۰ نسخه**
 گزیده‌ای از «سیره»، اخلاق و آداب زندگی پیامبر اسلام است. ستن النبی مجموعه‌ای حدیثی است که علامه طباطبایی آنها را از متون حدیثی شیعه گردآوری و در ابواب متعدد تدوین و نکته‌ها و اخلاقیات پیامبر را معرفی کرده است. مترجم با ترجمه و تنظیم موضوعی مطالب کتاب صورتی مناسب و قابل استفاده تر به آن داده و خواننده را در دسترس به موضوعاتی مثل نماز، اعتکاف، تواضع، ازدواج، بهداشت، غسل، خوردن و آشامیدن، مسافرت، صدقه، زهد، سکوت و دعا در سیره و زندگی پیامبر اسلام راهنمایی کرده است.

آموزش عقاید و عبادات و مخاطبان ناشناسی گردد. مطالب با قلمی روان و همراه منابع و مآخذ به صورت تحلیلی و تفسیری ارائه شده است.

همگام با پیامبر(ص) در حجة الوداع
 ناشر: **نشر دانش حوزه، شمارگان: ۳۰۰۰ نسخه، نویسنده: حسین واتنی**
 تحلیلی است از ابعاد مختلف آخرین حج پیامبر، معروف به حجة الوداع، اثر حاضر را می‌توان ترجمه و تلخیص کتاب «حجة الوداع کما رواها اهل البیت(ع)» دانست که نویسنده با استفاده از منابع تاریخی و روایی و با ذکر تصاویر و نمودارهایی در ضمن چند بند به سفرنامه رسول خدا از مدینه به مکه پرداخته است. نویسنده در ضمن کوشیده تا ضمن بیان موضوعات تاریخی به مسائل حج و خطبه‌های پیامبر در این باره اشاراتی داشته باشد. بنابراین به همین بهانه به مسائل و احکام حج، از جمله احرام، میقات، نسیه، طواف، وقوف در مشاعر اشاره کرده است. مسائل حاشیه‌ای این سفر، از جمله محل سکونت پیامبر، تعداد حاجیان و مدت سفر آن حضرت نیز ذکر شده است. همچنین به مشاهدات مقامات کربمه و مقدمه دره مکه، از جمله مقام ابراهیم، زمزم، پوشش کعبه، عرفات، منا، وادی مشعر و حجر اسماعیل اشاره شده است. نویسنده همچنین تفاوت‌های حج پیامبر با حج در جاهلیت را برشمرده و به برخی از بدعت‌های جاهلی، از جمله طواف برهنه، ترفتن به عرفات و جا به جا کردن ماههای حرام اشاره کرده است و در پایان با اشاره به عمره‌های پیامبر، به خاطراتی از معصومان(ع) درباره مکه پرداخته است.

«سفر فضایی و ملکوتی» دیده‌ها و شنیده‌های پیامبر(ص)
 ناشر: **نشر بخشایش، شمارگان: ۳۰۰۰ نسخه، نویسنده: (پهروز) مهدی منصوری**
 این اثر به بازگویی و گزارش دیده‌ها و یافته‌ها و شنیده‌های ملکوتی نبی مکرم اسلام(ص) در ماجرای سفر «معراج» پرداخته است. نویسنده با استناد به منابع روایی و کلامی امامیه بعد از شرح بسط، چگونگی و مراحل آغاز «معراج پیامبر(ص)» به شرح دیده‌های معنوی آغاز «معراج پیامبر» در آسمان‌های هفتگانه پرداخته و از دیده‌های آن حضرت در بهشت و ابواب بهشت و جهنم مطالبی را گزارش می‌کند. در بخش دوازدهم با عنوان «عجائب معراج» مقام و جایگاه و مقبولیت اهل بیت ترسیم شده و در بخش سیزدهم به توصیف بازگشت پیامبر(ص) از سفر معراجی می‌پردازد. پایان بخش این کتاب مشتمل بر ارائه متن و ترجمه حدیث غرضی و قدسی معراج است.

کتاب
وصایا الرسول (ص) لزوج البتول (دراسة مشروحة جامعة فی وصایا سید المرسلین لأئمةالمؤمنین)
 سید علی حسینی صدر، ۹۵۲ صفحه، قم دارالانام (لریاض)
 مجموعه سفارش‌های پیامبر اسلام(ص) به علی(ع) در مسائل گوناگون فقهی، اخلاقی، اعتقادی، آداب اجتماعی و تاریخی است. نویسنده این توصیه‌ها را در ۱۵۰ فصل تنظیم کرده و همراه با ذکر مصادر و شرح و توضیح الفاظ و عبارات آن ارائه نموده است. وصایای مذکور در قالب بیش از صدجا سؤال بیان شده است. برخی از مسائلی که با شرح و تفصیل بیشتری مطرح شده به این قرار است: فقه، احکام، مودت اهل بیت(ع)، معاملات، خرید و فروش، تعزیرات، برخی از احکام اسلام، موقوفات، عیال، طلب، تقیضت، صلوات بر محمد(ص) و آئمه(ص)، نهی از روستائینی، خواص اهل کرسی و عید غدیر، نویسنده در مقدمه، مفهوم وصیت را تبیین کرده و مقصود از وصیت نبوی را عهد و امان و نواهی و آداب و مواظب و دانسته است.

مدارش

گام به گام با دایرةالمعارف بزرگ سیره نبوی در پژوهشگاه حوزه و دانشگاه

از جمله کارهای عمده و ویژه‌ای که در شناخت کامل سیره و سنت رسول خدا در سال‌های اخیر انجام شده است، اجرای طرح دایرة المعارف سیره نبوی(ص) است که کار تحقیق و نگارش آن از سال ۱۳۸۰ آغاز شده است و اکنون پس از حدود سه سال تلاش و تحقیق جلد اول آن در آستانه انتشار قرار گرفته است. این طرح بزرگ که طی آن تلاش شده است تمامی اطلاعات مربوط به سیره نبوی طَبعهٔ بندی و در ذیل مداخل های رسمی آرایه شود طرَحی است که متولی آن پژوهشگاه حوزه و دانشگاه در قم و مجری آن نیز چهره آشنا و تاریخ پژوه معاصر، حجت الاسلام‌المسلمین رسول جعفریان است.
نظری به اهمیت این پروژه و جایگاه خاص دایرةالمعارف ها در آرایه اطلاعات مفید و جامع به محققان و جامعه علمی، گزارشی از پیشینه و جایگاه این طرح تهیه شده است که طی آن، وضعیت فعلی طرح و مراحل و اهداف آن بررسی و برای اطلاع خوانندگان عرضه می گردد.

پیشینه اهداف طرح

کار طراحی و تدوین دایرةالمعارف بزرگ سیره نبوی، از یک اهمیت و ضرورت تاریخی و علمی آغاز شده و نشأت گرفته است.اساس این کار، فقدان متن مناسب متع و جامع به زبان فارسی است که شامل همه احوال و اتفاقات و شرح زندگی صحابه و... در مجموع یک دایرةالمعارف کامل از سیره و سنت پیامبر است.این یک ضرورت و بلکه نیاز مهم و اساسی است که عدم آوردن آن در سالیان گذشته، بخصوص بعد از انقلاب اسلامی، محققان و تاریخ نگاران و تاریخ پژوهان را آزار داده است.از سوی دیگر، تدوین و تکمیل و جمع آوری همه آنچه گفته شد، در قالب یک دایرةالمعارف، نه تنها ما را از متون جامع و گاه غیرجامع دیگران بی نیاز می کند، بلکه این اطمینان را در محقق و تاریخ پژوه می‌آید که با متنی مورد وثوق و آموخته شده رو به روست و نه کتابی تکه که ناظران و مدققان آن را ندیده‌اند.
این دایرةالمعارف در حال انجام است، ما با یک نگاه پستی به تحقیقات و آثار گذشته، عطاها و کوتاهی‌ها و نگاه مشکلات محتوایی آنها را نیز تحلیل و اصلاح می کنیم و از این حیث نیز، با توجه به مطالعه و مرور سوابق، وجود دایرةالمعارف و شاید امتیاز مهم آن، این است که به نوعی نقد و بررسی غیرمستقیم منابع گوناگفته شده در گذشته نیز هست.
هدف اصلی کار، به دست دادن یک مجموعه کامل از حوالت و احوال و اتفاقات زندگی پیامبر و اصحاب ایشان است، به نحوی که محققان را از مراجعه به تک‌تک‌گفت‌ها و منابع دیگر ناگزیردای بی نیاز کند و متنی مرجع در این زمینه قرار گیرد.متنی که از عطاهای تاریخی و ذوقی و نیز تا حد امکان پیراسته باشد.

این نگاه، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه این طرح را در سال ۱۳۸۰ راه‌اندازی کرد و گروه تاریخ پژوهشگاه متولی آنجام آن شد. تا امروز نیز بیش از ۲۰۰۰مدخل از بخش نخست طرح یعنی اصحاب رسول خدا(ص) به معرفی و شرح احوال صحابه رسول خداست آماده شده و ان شاءالله به زودی منتشر خواهد شد.

ساختار کلی طرح و بخش های آن

در تقسیم بندی اصلی طرح، دایرةالمعارف بزرگ سیره نبوی، در پنج بخش اصلی تعریف شده است. این بخش محور به شرح زیر است:

این طرح بزرگ که طی آن تلاش شده است تمامی اطلاعات مربوط به سیره نبوی طَبعهٔ بندی و در ذیل مداخل های رسمی آرایه شود طرَحی است که متولی آن پژوهشگاه حوزه و دانشگاه در قم و مجری آن نیز چهره آشنا و تاریخ پژوه پزوه معاصر، حجت الاسلام‌المسلمین رسول جعفریان است.

نظری به اهمیت این پروژه و جایگاه خاص دایرةالمعارف ها در آرایه اطلاعات مفید و جامع به محققان و جامعه علمی، گزارشی از پیشینه و جایگاه این طرح تهیه شده است که طی آن، وضعیت فعلی طرح و مراحل و اهداف آن بررسی و برای اطلاع خوانندگان عرضه می گردد.

کار طراحی و تدوین دایرةالمعارف بزرگ سیره نبوی، از یک اهمیت و ضرورت تاریخی و علمی آغاز شده و نشأت گرفته است.اساس این کار، فقدان متن مناسب متع و جامع به زبان فارسی است که شامل همه احوال و اتفاقات و شرح زندگی صحابه و... در مجموع یک دایرةالمعارف کامل از سیره و سنت پیامبر است.این یک ضرورت و بلکه نیاز مهم و اساسی است که عدم آوردن آن در سالیان گذشته، بخصوص بعد از انقلاب اسلامی، محققان و تاریخ نگاران و تاریخ پژوهان را آزار داده است.از سوی دیگر، تدوین و تکمیل و جمع آوری همه آنچه گفته شد، در قالب یک دایرةالمعارف، نه تنها ما را از متون جامع و گاه غیرجامع دیگران بی نیاز می کند، بلکه این اطمینان را در محقق و تاریخ پژوه می‌آید که با متنی مورد وثوق و آموخته شده رو به روست و نه کتابی تکه که ناظران و مدققان آن را ندیده‌اند.
این دایرةالمعارف در حال انجام است، ما با یک نگاه پستی به تحقیقات و آثار گذشته، عطاها و کوتاهی‌ها و نگاه مشکلات محتوایی آنها را نیز تحلیل و اصلاح می کنیم و از این حیث نیز، با توجه به مطالعه و مرور سوابق، وجود دایرةالمعارف و شاید امتیاز مهم آن، این است که به نوعی نقد و بررسی غیرمستقیم منابع گوناگفته شده در گذشته نیز هست.
هدف اصلی کار، به دست دادن یک مجموعه کامل از حوالت و احوال و اتفاقات زندگی پیامبر و اصحاب ایشان است، به نحوی که محققان را از مراجعه به تک‌تک‌گفت‌ها و منابع دیگر ناگزیردای بی نیاز کند و متنی مرجع در این زمینه قرار گیرد.متنی که از عطاهای تاریخی و ذوقی و نیز تا حد امکان پیراسته باشد.

این نگاه، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه این طرح را در سال ۱۳۸۰ راه‌اندازی کرد و گروه تاریخ پژوهشگاه متولی آنجام آن شد. تا امروز نیز بیش از ۲۰۰۰مدخل از بخش نخست طرح یعنی اصحاب رسول خدا(ص) به معرفی و شرح احوال صحابه رسول خداست آماده شده و ان شاءالله به زودی منتشر خواهد شد.

ساختار کلی طرح و بخش های آن

در تقسیم بندی اصلی طرح، دایرةالمعارف بزرگ سیره نبوی، در پنج بخش اصلی تعریف شده است. این بخش محور به شرح زیر است:

این بخش نخست، «مقامیم و اصطلاحات» است. در این بخش مفاهیمی مانند «جعبت»، «حجرت»، «وفده» و... بررسی و نقل، کارگرد و سیر تاریخی آنها مورد مطالعه و تحقیق قرار می‌گردد.البته با نگاه به سیره پیامبر.

بخش دوم، «صحابه‌شناسی» است؛ در این محور شرح حال و زندگانی اصحاب رسول خدا شامل زنان و مردان در سه مقطع تاریخی «عصر جاهلی»، «عصر نبوی» و «عصر صحابه» با تکیه بر نقش سیاسی واجتماعی، گرایش‌های فکری، مذهبی و سهم این افراد در انتقال فرهنگ اسلامی و سیره نبوی بررسی می‌شود. توجه خاص به صحابه دارای گرایش به اهل بیت، از امتیازات این دایرةالمعارف است که متون خارجی مشابه فاقد آن هستند. این بخش شناسنامه و فهرست کاملی از صحابه رسول خدا را به همراه نقل و میزان عملکرد آنها در راه ترویج و تبلیغ سنت نبوی به دست می‌دهد.

بخش سوم دایرةالمعارف، رویدادها نام دارد که طی آن، حوادث و رویدادهای عصر رسالت مانند دعوت نامه‌ها، پیمان‌ها، جنگ‌ها و... بررسی می‌شود.

گام به گام

از جمله کارهای عمده و ویژه‌ای که در شناخت کامل سیره و سنت رسول خدادر سال های اخیر انجام شده است، اجرای طرح دایرةالمعارف سیره نبوی(ص) است که کار تحقیق و نگارش آن از سال ۱۳۸۰آغاز شده است

بخش چهارم، «جغرافیای رویدادها» است و دلیل پرداختن به آن این است که شناخت رویدادها بدون شناخت پیش‌زمینهٔ جغرافیایی آنها، شناخت ناقصی است. در این بخش، شهرها، کره‌ها، رادی‌ها، راه‌ها، جزه‌ها، صحراها، غلبه‌ها و... بررسی و شرح می‌شوند و براسام بخش پنجم دایرةالمعارف که به شرح احوال گروه‌های مذهبی، سیاسی و اجتماعی مرتبط می‌رود.در این بخش، نقش گروه‌ها در تحولات سیاسی اجتماعی عصر رسالت و زمینه‌های تشکیل این گروه‌ها و تأثیر آنها در حوادث پس از رحلت رسول الله بررسی می‌شود.

امتیازات و ویژگی‌ها

در دو بند نقلی گفته شد که دو هدف عمده، این طرح را از سایر مطالعات در زمینه تاریخ اسلام ممتاز می‌کند.نخست جامعیت آن است و دوم وثوق و دقت در ارقام محتوای آن. در مورد اول، آن‌گونه که گفته می‌شود، نهایت تلاش صورت خواهد گرفت تا هرگونه اتفاق، نام، حادته، جریان و حتی مکانی که به نوعی زمینه‌ساز بوده، واکاوی تاریخی شود و به صورت مدخل در فهرست مداخل دایرةالمعارف بیاید، به گفته متصلمان این پروژه، آن‌گونه که بعدها خواهیم دید، نام‌ها و اماکن داریم که حتی تاریخ‌پژوهان

نیز نام برخی از آنها را ندیده و شنیده‌اند.به این لحاظ، کار، ان شاءالله جامعیت بسیار خوبی از این حیث خواهد داشت.
مورد دوم هم که قبلا شرح داده شد، وثوق و دقت در ارقام محتوایی مداخل است. اساسا یکی از مشکلات بیشتر منابع و تک‌نگاشتهای تاریخی آن است که ارقام و وثوق آنهاچندان که باید سنجیده نمی‌شود و از نظرات اصحاب فن به طور خاص دور است. به همین دلیل گاه عطاهای فاضلی در متون تاریخی دیده می‌شود که بعدها مستند تحقیقات دیگر نیز قرار می‌گیرد.

مجریان کار تدوین دایرةالمعارف بزرگ سیره نبوی معتقدند که: آنها نهایت تلاش را کرده‌اند تا این تقیصه را تا حد امکان و توان جبران کنند و اامن متن را از آن دور سازند. به همین دلیل هم ترتیب و روایی را که برای ارزیابی و تایید مدخل‌ها گذاشته‌اند، واقعا جدی است. هرمدخل پس از تایید عنوان، در یک جلسه با حضور اعضای شورای علمی دایرةالمعارف مورد بحث قرار می‌گیرد، منابع آن به نگارنده معرفی می‌شود، از توضیحات تکمیلی دیگران و اطلاعات آنها استفاده می‌شود و پس از این همه، محقق به نگارش مدخل به استناد منابع درجه اول می‌پردازد. پس از تهیه مدخلی ونگارش آن نیز، مدخل در جلسه جمعی شورای علمی دایرةالمعارف خوانده می‌شود و اشکالات آن تذکر داده می‌شود و احیانا موارد تکمیلی نیز یادآوری می‌شود. پس از اصلاح مجدد، مدخل بسط می‌گردد گروه تاریخ و مجری طرح باخوانی و مجددا اصلاح می‌شود و سپس برای دوتن از اساتید دانشگاهی و حوزوی جهت ارزیابی ارسال می‌گردد و نظرات آنها نیز دریافت و براساس آن مدخل اصلاح می‌گردد.مدخل آماده شده پس از بازخوانی مجدد، نهایی می‌شود و به چرخه نشر وارد می‌شود.

این اندازه از دقت و مستحکمی، تنها با این هدف صورت می‌گیرد که کار نهایی، بتواند متنی باشد که ادعای وثوق و اطمینان داشته باشد.و به نوعی عطاهای گذشته را اصلاح کند و در تکمیل نقیض آنها موفق باشد.

مدیران این طرح معتقد است: این دایرةالمعارف یک امتیاز عمده و ویژه دیگر نیز دارد و آن نگاه شیعی به وقایع و حوادث و در مجموع سیره پیامبر (کرم‌الص) است. متون خارجی مشابه از این نگاه محالی هستند و دیدگاه مقلی را تبلیغ و نشر می‌کنند. با این جهت سعی شده در مواردی که مورد نیاز بوده و ضرورت داشته، در رد تحریفات منابعی مشابه، توضیحاتی داده شود تا واقعیات تاریخی سیره رسول الله آشکارا و بدون تحریف به اطلاع خواننده و تاریخ‌پژوه برسد.

شیوه تحقیق، منابع و مستندات

مبنای تحقیق این دایرةالمعارف مثل سایر دایرةالمعارف‌های علوم الهسانی و تاریخی، کتابخانه‌ای است. در اینجا ضمن استفاده از متون مرجع تاریخی، از منابع تخصصی هربحث نیز استفاده شده است. مثلا در بحث تبیین نسبت افراد ضمن مراجعه به کتب تاریخی، تحلیلی، کتاب‌های تبارشناسی را نیز کاروش کرده‌اند و در تبیین حوادث تاریخی، علاوه بر کتب مرجع تاریخی، کتاب‌های سیره، فرق و تاریخ‌های خاص را نیز دیده‌اند. علاوه بر این موارد، از نرم افزارهای رایانه‌ای، همجهای رایانه‌ای و... نیز در این کار بهره برده شده است که البته دقت لازم در انتخاب و استفاده از آنها را نیز از نظر دور نداشته‌اند.

در بخش‌های مختلف نیز به حسب نیاز از

آغاز زمان انتشار این مجموعه و دسترسی علاقه‌مندان به آن

متصلمان این پروژه با توجه به حجم کاری که انجام شده است، امیدوارند تا پایان سال ۸۴ انتشار محصول نهایی طرح آغاز شود. آنها در تلاشند تا با صورت همزمان کار تحقیق و تدوین بخش‌های تکمیلی ادامه یابد و این سیره موضوعی جامع که با شیوه‌ای نو تدوین می‌شود، با سرعت بیشتر در اختیار علاقه‌مندان قرار گیرد.

کتاب

<div><div> </div></div>	سیره النبوی <p>محدّث(ص)</p> <p>کارن آرسترانگ، مترجم. محدث علانی؛ فاطمه نصر قاهره، شرکه مطبوعه ۱۳۵ صفحه.</p> <p>این کتاب به ارائه تحلیلی تاریخی از سیره و زندگی پیامبر(ص) از ولادت تا وفات با مزوری بر بحث، جنگ‌ها و موافق آن حضرت می‌پردازد. نویسنده با هدف نمایاندن چهره صحیح اسلام و پیامبر اسلام به غربی‌ها، تاکید می‌کند که دین اسلام، نیز یکی از همه دین توحیدی است که پیام آوز دینی و عدالت و خوشبختی انسان بر روی زمین است و به شیوه‌ای بی‌طرفانه به سیره پیامبر می‌پردازد. نقشه‌های عریض و خازر میانه و شهرهای آن در آن زمان و نمودارهایی در بیان نسب پیامبر و فروعات آن و اسباب قبایل قریش نیز در کتاب، ترسیم شده است. استاد اصلی مؤلف، کتاب‌های تاریخ اسلام و سیره نبوی می‌باشد. وی معتقد است که پیامبر نیز در زندگی مانند سایر انسان‌ها بوده و دنیا را از حالی در زندگی می‌گذراند که چیزی از آن برتر گفته بود و زندگی‌ای مانند زندگی امیرالمؤمنان و پادشاهان داشت. هچنین جنگ‌های پیامبر را دفاع از جان و مال و عقیده و به امر الهی نقلی می‌کند؛ چیزی که امروزه غربیان، کشت مثبت می‌نامند و با این ناگنگاری، جنگ‌هایشان بر ضد متد و تجاوز و اجرای عدالت را توجیه می‌کنند.</p> <p>جاهلیت، وحی و هجرت نیز از جمله مباحث کتاب است.</p>	
---	--	--

امیر حسین شرافت در مراسم رونمایی از کتاب

امیر حسین شرافت در مراسم رونمایی از کتاب

امیر حسین شرافت در مراسم رونمایی از کتاب

امیر حسین شرافت در مراسم رونمایی از کتاب

امیر حسین شرافت در مراسم رونمایی از کتاب

امیر حسین شرافت در مراسم رونمایی از کتاب

یکی از سوده‌مدرتین و ماندگارترین سنت‌های که در عصر شکوه تمدن اسلامی پایه‌ریزی شد، تأسیس نهادهای علمی- آموزشی بود. «بیت‌الحکمه‌ها»، «دارالعلوم‌ها؛ «دارالقرآن‌ها و مدارس دینی مانند نظامیه و مستنصریه و «جامع‌های آموزشی، مانند آژهر، زینویه و قزوین، همگی زاده چنین سنتی هستند. به این شمار باید «دارالحدیث‌ها را هم افزود که قدمت برخی از آنها به پیشینهٔ اثرن می‌رسد.

مؤسسه دارالحدیث در سال ۱۳۳۴ با هدف شناخت، تعلیم و ترویج حدیث پیامبر و اهل بیت در قم راه‌اندازی شد. مرکز تحقیقات دارالحدیث در کنار دانشگاه علوم حدیث از ارکان این مؤسسه هستند.

مرکز تحقیقات دارالحدیث در جهت تحقق اهدافی مانند؛ پژوهش در موضوع حدیث و علوم حدیث، ترویج دانش‌ها و معارف حدیثی، تدوین کتاب‌های حدیثی جدید و متناسب با نیازهای عصر، تزیین و مستحکم کردن حوزه‌های مختلف علوم حدیث و تعالیب می‌کند.

گروه‌های پژوهشی

تحقیقات در مرکز میروید، در شش گروه سازماندهی شده است.

گروه دانشنامه‌نگاری

استد و کار تدوین مجموعه‌های بزرگ حدیثی را دنبال می‌کند. برجسته‌ترین محصول این گروه دانشنامه‌ای حدیثی است که در سه جلد با عنوان: «میراث‌الحکمه، منتخب میراث حکمت و موسوعه میراث‌الحکمه» چندی پیش منتشر شد. برخی از بخش‌های موسوعه میراث‌الحکمه، منتخب میراث‌الحکمه و موسوعه

شناخت و عمل به سیره و سخن پیامبر اسلام به عنوان مری و الگوی بزرگ اسلام وظیفه و آرزوی هر مسلمانی است. در این میان عموم ایرانیان فارسی‌زبان به دلیل اختلاف زبانی از دستیابی به این مهم تا حدودی محروم مانده‌ند. در دوران معاصر علامه بزرگوار محسن طباطبایی و استاد ابوالقاسم پاینده با شناخت و درک کامل این موضوع دست به ابتکار زدند و متناسب با نیاز عمومی جامعه بخش بزرگی از اخلاقیات، رفتارها و سخنان پیامبر را به ایرانیان معرفی کردند و جان‌های تشنگان معارف نبوی را سیراب نمودند. آثار این دو دانشمند محترم پسرعت با اقبال عمومی روبه‌رو شد و تصنیف عام و خاص را در پی داشت. چاپ‌های مکرر و پدید و آثاری که پیرامون این دو کتاب فراهم آمده گواهی بر این مدعاست. در این فرصت به دست آمده مروری کوتاه به این دو کتاب ارزشمند خواهیم داشت.

نگاهی گزرا به کتاب سنن النبی -علامه طباطبایی

نبوی کرانتقد در سیرتوسلوك اخلاقی و عرفانی
قرآن مجید پیامبر قطب‌الاشان اسلام را برچویدار از اخلاقی نکت و بزرگ دانسته (سوره قلم آیه ۴) و با معرفی حضرتش به عنوان الگوی بی‌بدیل برای مومنان آنگاه آن را به سورهٔ قوری از آن بزرگ‌مرد الهی قرآن می‌دهد(سوراب ۲۷) درآیه‌ای نشانهٔ دوستی با خدا را پیروی از آن حضرت و تشریح سیرت بخش پیروی از او را قرآن الهی برمی‌شمارد (آل عمران) و در آیه‌ای دیگر اجابت از دعوت حضرتش را مایه حیات در جهان می‌داند. از این جهت هر مسلمانی آرزو دارد که از رفتار این بزرگ‌الگوی مومنان آگاه باشد و بداند که راه و رسم پیامبرش در آداب شخصی، اجتماعی، خانوادگی و شیوه عبادی و سیر و سلوک اخلاقی چگونه بوده است. اثر گرانگسنگ مرحوم علامه طباطبایی با عنوان سنن النبی که به همراه ملحقات کتاب آقای محمدصادق فقیهی به چاپ رسیده است را می‌توان باحسی شایسته به این نیاز مهم دانست.

مرحوم علامه طباطبایی که خود عارفی بزرگ و مفسری بی‌بدیل بود و در تخیل به اخلاق نبی (قرآنی) کوی سبقت از همگان رویه بود در حدود سال ۱۳۵۰آخری در سن ۳۰سالگی درایم تحصیل درنصف‌ارده‌ای به نام سنن نبی گردآورد تا هم خودوهم دیگران از آن بهره‌برند. مطالعه آن اثر که به نام‌ه علمای جامع و مجتهدی کامل و مفسر و فیلسوف مشهور نگاشته شده، بهترین رمزگان برای رویان‌وادی سلوک است. پیام او وهدف اصلی علامه از گردآوری این

امیر حسین شرافت در مراسم رونمایی از کتاب

امیر حسین شرافت در مراسم رونمایی از کتاب

امیر حسین شرافت در مراسم رونمایی از کتاب

امیر حسین شرافت در مراسم رونمایی از کتاب

امیر حسین شرافت در مراسم رونمایی از کتاب

امیر حسین شرافت در مراسم رونمایی از کتاب

امیر حسین شرافت در مراسم رونمایی از کتاب

امیر حسین شرافت در مراسم رونمایی از کتاب

امیر حسین شرافت در مراسم رونمایی از کتاب

امیر حسین شرافت در مراسم رونمایی از کتاب

امیر حسین شرافت در مراسم رونمایی از کتاب

امیر حسین شرافت در مراسم رونمایی از کتاب

امیر حسین شرافت در مراسم رونمایی از کتاب

امیر حسین شرافت در مراسم رونمایی از کتاب

امیر حسین شرافت در مراسم رونمایی از کتاب

امیر حسین شرافت در مراسم رونمایی از کتاب

امیر حسین شرافت در مراسم رونمایی از کتاب

امیر حسین شرافت در مراسم رونمایی از کتاب

امیر حسین شرافت در مراسم رونمایی از کتاب

امیر حسین شرافت در مراسم رونمایی از کتاب

امیر حسین شرافت در مراسم رونمایی از کتاب

امیر حسین شرافت در مراسم رونمایی از کتاب

امیر حسین شرافت در مراسم رونمایی از کتاب

امیر حسین شرافت در مراسم رونمایی از کتاب

امیر حسین شرافت در مراسم رونمایی از کتاب

امیر حسین شرافت در مراسم رونمایی از کتاب

امیر حسین شرافت در مراسم رونمایی از کتاب

امیر حسین شرافت در مراسم رونمایی از کتاب

امیر حسین شرافت در مراسم رونمایی از کتاب

امیر حسین شرافت در مراسم رونمایی از کتاب

امیر حسین شرافت در مراسم رونمایی از کتاب

امیر حسین شرافت در مراسم رونمایی از کتاب

میراث‌الحکمه چندی پیش منتشر شد. برخی از بخش‌های موسوعه میراث‌الحکمه تاکنون، متناسب با ضرورت‌های اجتماعی و نیازهای زمان، به‌صورت مستقل منتشر شده است. از قبیل: اهل بیت(ع) در قرآن و حدیث، علم و حکمت در قرآن و حدیث، نماز در قرآن و حدیث، حج در قرآن و حدیث، خردگرایی در قرآن و حدیث، دوستی در قرآن و حدیث، تبلیغ در قرآن و حدیث و گفت‌وگویی تمدن‌ها در قرآن و حدیث.

دیگر محصول گروه موسوعه‌نگاری، موسوعه «الامام علی(ع) فی‌الکتاب والسنة والتاریخ» در دوازده جلد است که در سال امام علی(ع) منتشر و با استقبال زیادی مواجه شد. همچنین ترجمه این موسوعه با نام «دانشنامه امیرالمؤمنین علیه‌السلام» بر پایه قرآن، حدیث و تاریخ در سال گذشته به چاپ رسیده. از دیگر پژوهش‌های این گروه «موسوعه الاحادیث الاقتضیه» است که در پنج جلد در آغاز سال ۱۳۸۲ منتشر شد. از طرح‌های در دست اجرای گروه موسوعه‌نگاری، دانشنامه محمد رسول‌الله در کتاب و سنت و تاریخ است. این مجموعه در ۲۰ جلد با پیش از هزار عنوان و سمدسجمل و بیان در حال تحقیق و پژوهش است.

برخی از مهم‌ترین ویژگی‌های موسوعه ۲۰جلدی محمد رسول‌الله، عبارت است از:
تحقیق و بررسی همه‌جانبه در تمامی مسائل مربوط به پیامبر و آموزه‌های آن حضرت در منابع شیعه و سنی و احیاناً منابع غیر مسلمانان؛ تکیه بر نقل عین متون و دست‌نبرد کردن مطالب؛ تکیه بر منابع معتبر و توجه به تقدم زمانی و دینی مصادر؛ نگارش تحلیلی مطالب و نقل مواز؛ تلاش در ترجمه دقیق و همه‌جانبه به شیوات مستشرقان و شهبات روز و بالاخره تهیه نقشه کامل و جامع برای گستره حکومت

یادداشت

علی آغازوی

روح سخن و سیره پیامبر اکرم(ص) در میان ایرانیان

کتاب سنن النبی

مجموعه و گزینش برخی از گزارش‌ها و اخبار مربوط به سیره پیامبر این است که

عرفان و اخلاق ناب و صحیح را باید - پس از قرآن- از سنت صحیح پیامبراکرم جست‌وجو کرد، چراکه:

جز به دست و دل محمد نیست

پس از گذشت چهل سال و در ايام اقامت استاد در قم در سال ۱۳۶۱، این کتاب را برای ترجمه به دانشمند محرم آقای محمدصادق فقهی می‌سپرد و مترجم نیز هنگام ترجمه به احادیث معتبر و حدیث دیگر برمی‌خورد که هر قلم استاد نابیده بود. با اجازه علامه این احادیث را به‌عنوان ملحقات به هر یک از ابواب کتاب می‌افزاید و آن را به همراه بیان مصادر روایات کامل می‌سازد مترجم در مقدمه، علاوه بر ترجمه و تحقیق و الحاق برخی از روایات مرتبط با هر موضوع، در مقدمه‌ای علمانه به ضرورت پیروی از سیره انبیای عظام، به‌ویژه نبی حکیم اسلام و به دنبال آن به معنی سنت و عفت و آن آداب پرداخته است. در پایان نیز ضمن نگاشی اجمالی به زندگی و حیات علمی و اثر علامه، شرح جلی مختصری از معانی و دانشمندان برجسته اسلامی می‌نویسد که آثارشان مورد استناد واقع شده است. می‌آورد این کتاب بارها چاپ شده و به‌عنوان ترجمه محمدصادق فقهی، ترجمه‌ای نیز توسط سید استاد ولی داد.

سنن النبی باز در ۱۳۵۶ و در ۱۳۵۷، در ۲۰۰ نسخه با ترجمه آقای فقهی منتشر شد. مؤسسه پایلج نیز در ۱۳۵۹ ق، به چاپ متن عربی- بدون ترجمه فارسی- اقدام نمود. همچنین جامعه مدرسین حوزه علمیه قم اصل عربی کتاب را با تحقیقات جناب آقای فقهی در ۱۳۹۹ ق در ۱۰۰۰ نسخه منتشر نمود.

ساختار و محتوای کتاب

معنی سنن که در عنوان کتاب به کار رفته، به معنای اعمال و آداب منسجی است که رسول خداص در سیرت زندگی خود به آنها مداومت می فرمود و این جهت با سنت در اصطلاح فقهی و حدیثی و سیرت‌نویسان کمی متفاوت است.

پیامبر و برخی حوادث تاریخی.

گروه احیاء و تصحیح

این گروه وظیفه تصحیح، تحقیق و انتشار آثار چاپ‌نشده، عالمان گذشته، به شیوه علمی و فنی را بر عهده دارد. از محصولات این گروه، فهرستگان (فهرست جامع) نسخه‌های خطی حدیث و علوم حدیث شیعه را می‌توان نام برد که در دو نسخه مکتوب و نرم‌افزاری منتشر می‌شود. تصحیح جامعی از کافی در این گروه در دست انجام است.

گروه ترجمه

این گروه کار ترجمه متون حدیثی به زبان‌های زنده دنیا را بر عهده دارد. زبان‌هایی از قبیل فارسی، عربی، انگلیسی، فرانسه، اردو و…

گروه رجال

از وظایف گروه رجال، پژوهش‌های منابع و شناخت روش‌ها و مبانی مؤلفان آنها و ارائه ضوابط کاربردی برای شناخت روایان است.

گروه تاریخ و مستملحات حدیث

شناخت جنبک‌های تدوین حدیث، شناخت روش تحقیق محدثان و مؤلفان کتاب‌های حدیث، بررسی تأثیر گرایش‌ها و مذاهب و شرایط محیطی در تدوین کتاب‌های حدیث، از وظایف این گروه است.

گروه فقه الحدیث

این گروه که آخرین گروه کاری در تحقیقات حدیثی به شمار می‌رود، دست‌اندرکار تدوین فروع‌ای است که به بهره‌گیری از متن حدیث و فهم محتوای آن کمک می‌کند. این کار تابع قواعد و ضوابط خاصی است که پژوهشگران کمتر به‌صورت مستقل به آن توجه دارند. این گروه همچنین متکفل شرح روایه‌های

مشکل احادیث (غریب الحدیث) شرح احادیث مشکل و معرفی احادیث ناسخ و منسوخ است. در مرکز تحقیقات دارالحدیث چند بخش دیگر نیز وجود دارند که بیشتر خدمات پژوهشی ارائه می‌دهند.

پاسخگویی به پرسش‌های حدیثی یکی از واحدهای است که از طریق تلفن: ۰۲۵۱-۷۷۱۰۱۰۰ و پست الکترونیکی: ehadith@basim.ac.ir به صورت شبانه‌روزی و با کمک بانک اطلاعاتی حدیثی موجود در این واحده، پاسخ می‌گردد.

تأکید حدیث، بخش دیگری است که عهده‌دار ترویج و همگامی نمودن معارف حدیثی در میان سه گروه سنی جوان، نوجوان و کودک است.

در بخش تدوین متون، مجموعه‌های حدیثی متناسب با نیازهای آنها تدوین می‌شود. از این مجموعه تاکنون کتاب‌هایی مانند آینه پادها، مناسبت‌های متون حدیثی منتشر شده است.

در بانک اطلاعات دارالحدیث نرم‌افزارهای حدیثی و مرتبط با علوم حدیث گردآوری می‌شود.

کتابخانه تخصصی حدیث

این کتابخانه که در نوع خود کم‌نظیر است، شاید موضوع گزاشی مستقل باشد. در این کتابخانه تقریباً تمامی منابع مورد نیاز را در اختیار پژوهشگران حدیث قرار می‌دهند. این کتابخانه دارای ۲۸ هزار جلد کتاب چاپی و سنگی، ۴۰۰ نسخه خطی، ۱۵۰۰ نسخه عکسی، آرشيو صوتيات، بخش پایانی تمامه‌های حدیثی و… است و خدمات پژوهشی از قبیل بانک اطلاعات حدیثی، رایانه‌ای و اینترنتی، پایگاه‌های مستقل اینترنتی در زمینه حدیث و… به پژوهشگران ارائه می‌کند.

اصل کتاب شامل ۲۱ باب و ۴۱۱ حدیث و ملحقات آن ۱۳ باب و ۵۰۷ حدیث و مجموعاً شامل ۹۱۸ حدیث در موضوع آداب و سنن و رفتار و رسوم پیامبر می‌باشد. همچنین یاب شامل از (ملحقات) در آخر کتاب ذکر گردیده و در یاب دیگر (یاب حج و یاب نوافل) از طرف مترجم بر آن اضافه شده است.

احادیث به‌طور کلی در سه بخش تقیید شده است:
۱- آداب و سنن پیامبر در ارتباط‌های معنل (آداب عبادات و ادعیه و اذکار).
۲- آداب و سنن آن حضرت در تعامل طبقات مختلف مردم (آداب معاشرت).
۳- آداب و سنن فردی آن حضرت مانند آداب سفر، غذا خوردن، پوشیدن لباس و نظایر آن می‌باشد.

مجموعه این آداب و سنن به تفصیل عبارتند از:

- ۱- تشاملی و کلیات اخلاق پیامبر(ص).
- ۲- آداب معاشرت پیامبر.
- ۳- آداب و سنن آن حضرت در تقاضات و آرایش و مانند آن.
- ۴- آداب و سنن آن حضرت در سفر و لواحق آن.
- ۵- آداب و سنن آن حضرت در لباس.
- ۶- آداب و سنن آن حضرت در مسکن.
- ۷- آداب و سنن آن حضرت در خوابیدن و بستر خواب.
- ۸- آداب و سنن آن حضرت در نشانیوی و تربیت فرزند.
- ۹- آداب و سنن آن حضرت در خوردنی‌ها و آشامیدنی‌ها و آداب سفر.
- ۱۰- آداب و سنن آن حضرت در بیت الخلاء.
- ۱۱- آداب و سنن آن حضرت در امور اموال.
- ۱۲- آداب و سنن آن حضرت در معامله و معاوا.
- ۱۳- آداب و سنن آن حضرت در مسواک کردن.
- ۱۴- آداب و سنن آن حضرت در وضو.
- ۱۵- آداب و سنن آن حضرت در غسل.
- ۱۶- آداب و سنن آن حضرت در نماز.
- ۱۷- آداب و سنن آن حضرت در روزه.
- ۱۸- آداب و سنن آن حضرت در احکاف.
- ۱۹- آداب و سنن آن حضرت در صدقه دادن.
- ۲۰- آداب و سنن آن حضرت در قرائت قرآن.
- ۲۱- آداب و سنن آن حضرت در دعا و ذکر و برای آداب و اذکار. و در پایان ملحقات حج، نوافل ملحقات و ملحقات تشاملی پیامبر(ص) درج شده است.

شماره ۱۳۳، دی‌پیمهت ۱۳۸۲

شماره ۱۳۳، دی‌پیمهت ۱۳۸۲

شماره ۱۳۳، دی‌پیمهت ۱۳۸۲

شماره ۱۳۳، دی‌پیمهت ۱۳۸۲

شماره ۱۳۳، دی‌پیمهت ۱۳۸۲

شماره ۱۳۳، دی‌پیمهت ۱۳۸۲

شماره ۱۳۳، دی‌پیمهت ۱۳۸۲

شماره ۱۳۳، دی‌پیمهت ۱۳۸۲

شماره ۱۳۳، دی‌پیمهت ۱۳۸۲

شماره ۱۳۳، دی‌پیمهت ۱۳۸۲

شماره ۱۳۳، دی‌پیمهت ۱۳۸۲

شماره ۱۳۳، دی‌پیمهت ۱۳۸۲

شماره ۱۳۳، دی‌پیمهت ۱۳۸۲

شماره ۱۳۳، دی‌پیمهت ۱۳۸۲

شماره ۱۳۳، دی‌پیمهت ۱۳۸۲

شماره ۱۳۳، دی‌پیمهت ۱۳۸۲

شماره ۱۳۳، دی‌پیمهت ۱۳۸۲

شماره ۱۳۳، دی‌پیمهت ۱۳۸۲

شماره ۱۳۳، دی‌پیمهت ۱۳۸۲

شماره ۱۳۳، دی‌پیمهت ۱۳۸۲

شماره ۱۳۳، دی‌پیمهت ۱۳۸۲

شماره ۱۳۳، دی‌پیمهت ۱۳۸۲

شماره ۱۳۳، دی‌پیمهت ۱۳۸۲

شماره ۱۳۳، دی‌پیمهت ۱۳۸۲

شماره ۱۳۳، دی‌پیمهت ۱۳۸۲

شماره ۱۳۳، دی‌پیمهت ۱۳۸۲

شماره ۱۳۳، دی‌پیمهت ۱۳۸۲

شماره ۱۳۳، دی‌پیمهت ۱۳۸۲

شماره ۱۳۳، دی‌پیمهت ۱۳۸۲

شماره ۱۳۳، دی‌پیمهت ۱۳۸۲

شماره ۱۳۳، دی‌پیمهت ۱۳۸۲

استاد محمدهادی یوسفی غروی متولد ۱۳۲۷ شمسی در نجف اشرف است. تحصیلات ابتدایی را در زادگاش پنت سر گذاشته و سپس وارد حوزه علمیه شده است.
دروس مقدماتی و سطوح اولیه را بعداً نزد پدر فاضلش، آیت‌الله شیخ محمود یوسفی غروی فرا گرفته است. در دروس خارج فقه امام خمینی و اصول آیت‌الله خوینی شرکت کرده و همزمان دروس سطح را تدریس نموده است. یوسفی غروی پس از اتمام از عراق به جرم ایرانی بودن وارد حوزه علمیه قم شد و بعداً در درس فقه و اصول آیت‌الله سید کاظم خمینی حائز حضور یافت و در مدارس مختلفی از جمله مدرسه عربی آیت‌الله گلپایگانی و مهملدراسات اسلامیبه نیز، به تدریس مشغول شد. پس از انقلاب مدتی حاکم شرع دادگاههای انقلاب و ارتش می‌شود، اما مجدداً به عرصه تحقیق و تدریس بازگشته در مدارس حجیه، دانشکده شهید مصلحی، دانشکده اصول دین، مدرسه امام خمینی و مجتمع آموزشی بیت‌المقدس به تدریس فقه و اصول، علوم قرآن، و تفسیر، کلام و عقاید و تاریخ اسلام پرداخت.

از جهت اصلاح‌الایوبی غروی آثار متعددی به‌صورت تألیف و ترجمه منتشر شده است از قبیل: ترجمه کتاب سیری در نهج‌الایضه و کتاب خدمات مطهر اسلام و ایران از شهید مطهری به زبان عربی (مکرر چاپ شده است)، کتاب فضا و دلد در قرآن و روایات از آیت‌الله جعفر سبحانی به عربی و ترجمه کتاب‌های بررسی مشکلات اخلاقی و رسالت اخلاقی، مباحی اعتقادات در اسلام و اسلام و سیاسی‌فربه، تحقیق کتاب فقهی مطهر آبی حقیق با نام وقعه‌الغدق، مکرر به فارسی، اردو و ترکمنی چاپ شده است و تألیف مجموعه چهارجلدی موسوعه التاريخ الاسلامی، این اثر حاصل مطالعه و پژوهش بیست ساله یوسفی غروی است که در آن با کمک قرآن به‌عنوان یک منبع متن و غیر قابل تحریف، به بررسی و تحلیل حوادث زمان پیامبر اکرم(ص) پرداخته شده است. در آستانه ولادت پیامبر اسلام و هفته وحدت به گفت‌وگو با محبت‌الاسلام یوسفی غروی نشسته‌ام.

در گفت وگو باآیت الله محمدهادی یوسفی غروی

کمیت و کیفیت سیره نگاری

شناخته و نقل شده است، وقتی به سراغ تحقیق در این خبر می‌رویم به نقل آلهامی منتهی می‌شود که در فرهنگ خیر اهل بیت و غیر شیعه مربوط است و از طریق غیر آله اهل بیت دریافت شده است و در نتیجه بی اساس از کار در می‌آید.

اینجا یک سؤال در برات مطرح است و آن اینکه گفتید که آنها فرصت بودند که یک چهره دیگری از پیامبر نشان دهند، این دیدگاه در غیر نثر سیره و تاریخ، در حدیث هم هست، ولی این سؤال مطرح است که آیا می‌توان پذیرفت که در نقل آنها عمدی در یاد بود و یا اینکه ناشی از نوع نگاه آنها بوده است؟

اشاره من به اینکه ممکن است علی مختلفی داشته باشد به همین خاطر بود، در هر حادثه‌ای کسانی که دنبال علی الحمصاری هستند، غالباً بر آنها اشکال وارد می‌شود چون غالباً حوادث به یک طاعت منحصر نیست، مثل عل و عوامل متعددی دست به دست هم می‌دهد و یک معلولی را به وجود می‌آورد. اینجا نیز همینطور است، می‌توان گفت که زمینه تفکر و نقل و سماع برای پذیرفتن چنین مطلبی آماده بوده است، چنانکه برکنس هم می‌توان گفت که هاله تقدسی عصمتی که در فرهنگ عقیدتی شیعه بوده و هست موجب این می‌شده که در واقع نام‌آزکاری یا چنین پاره‌هایی را در فرهنگ عامه معترفین شیعه ایجاد کند ولی در آن طرف زمینه فرهنگ عقیدتی قدامی در کار نیست، اگرچه آنها هم اگر به مسلمات قرآن درباره پیامبر اکرم(ص) مانند لاک علی خلق علیه، توجه می‌کردند، می‌توانستند همین عقیده را نسبت به پیامبر اکرم(ص) اتا-موردی نمی‌آید کرده و نتانی این ارضاف مقدس را با مضمون و مجزای آن اخبار درک کنند، به دست آوردند، اما چون ترکیب چنین تقدسی در مذهب آنان نیست و با اگر هم باشد عقیده خواصی آنهاست و به عنوان یک عقیده عام در عموم مردم آنها نیست، منگلاشی را ایجاد کرده است. کار سیره پژوهی نوعاً از منابع اصلی اهل سنت است و یک چیزی هم که خیلی روشن است این است که گزارش‌های تاریخی منابع شیعه و سنی حاوی تناقضات زیادی است، حالا اگر بخواهیم بدون دغدغه سیره پژوهی کنیم، باید اگر چنین چیزی ممکن است؟ فرض کنید اگر در سیرا اخلاقی پیامبر بخواهیم پژوهشی انجام دهیم، یا ابیهری از گزارشات که برخی از آنها در تناقض آشکار است، روبرو

در زمان بنی امیه به جای اینکه کسی کنند خودشان را از نظر ایقانت و شایستگی در مصاف پیامبر اکرم در آورند درصدد بودند که رتبه روحانی و معنوی پیامبر اکرم(ص) را به سطح و رتبه انسان عادی تنزیل دهند و احیاناً پیامبر را مشتمل بر بعضی از نقاط ضعف و حتی از سطح انسان‌های عادی نیز پایین‌تر نشان دهند. البته این امکان است علی متعددی داشته باشد ولی عمدتاً برای این بود که فاصله بین پیامبر اکرم(ص) و کسانی که مدعی خلافت و جانشینی بودند را رساوری کنند. حالا که نمی‌شود خلفا را به آن رتبه رساند، به ناچار پیامبر اکرم(ص) را از نظر اوصاف و نقل اوصاف و بعضی از تصرفات ایشان به حد رتبه‌های پارساوند نزدیک فاصله زیادی نباشد، این شیوه در نقلیات تاریخ اسلام منکس شده است و ملخسانس که ملاکات صحیح شناسایی پیامبر اکرم(ص) را بخوبی می‌دانند در مقام تحقیق و پژوهش به بی‌اساس آن می‌برند، ملا وقتی قصه غزواتی بررسی می‌شود که این از کجا به تاریخ اسلام با سیره نوی رخنه کرده، به معروف برین و قدیمی ترین اثری که بر می‌خوریم کتاب محمدبن اسحاق بن یسار است که بعداً با تصرف به سیره این مشتم مشهور شد و در آن قصه غزواتی را آورده و در آن تصریح کرده است که خبر قصه غزواتی از وضع زندگیان است و این شخص از این نقل و نقلین خبر غزواتی تعبیر به زندیق کرده است، وقتی به سراغ سنن آمد می‌رویم می‌بینیم که به محمد کتب فروری منتهی می‌شود که از بنی قریظیه بوده و وقتی که بنی قریظیه به علت خیانت و نقض پیمان آنها در مقابل پیامبر (ص) و مسلمانان، از دم شمشیر گذاشته، این فرد که حدود یازده ساله و نابالغ بوده از قتل نجات پیدا کرده و روشن است که یک بچه یهودی ده‌ساله که همه اقوام او از دم شمشیر اسلام گذاشته‌اند، چه مقدار از تاریخ اسلام خصوصاً قصه غزواتی که اصلاً مربوط به مدینه نیست و به مکه و به سال‌های پیش از هجرت مربوط است، اطلاع داشته است و نقل او تا چه میزان اعتبار دارد؟ وانگهی وی نقل نکرده است که من از چه کسی این قصه را نقل می‌کنم و چه کسی در موقع نزول سوره نجم در حضور پیامبر اکرم بود که چنین ادعایی را بکند که هیچ معقل سلسلی آن را پذیرد. بنابراین از همین‌که در هیچ محدث بعد اسحاق که می‌گوید این وضع زیادقه است، اشاره به همین جهت است اما آنچه آلان در دست ما هست پیش از این توضیح ندارد. البته متأسفانه اهل سنت چون این شیوه در بخاری و در صحیحین شخیخین (بخاری و مسلم) آمده، بسیاری از آنها که جنبه تعبدی نسبت به این دو کتاب دارند، رد راهی برای آنها مشکل است، اگرچه بسیاری از اهل تحقیق متأخرین آنها که از قید و بند تسلیم مطلق به این دو کتاب سر باز زده‌اند، زیر بار این قصه نمی‌روند. این نمونه‌ای برای ساله تحقیق در مناطق اخباری است که به نام سیره پیامبر اکرم(ص)

آخرین تحقیقی که در این زمینه به چشم می‌خورد، به عنوان «الصحیح من سیره النبی الاعظم صلی علیه و آله» از برادر محترم جناب آقای سیدجعفر مرتضی‌عاملی است. در این کتاب هم نقاط ضعف و هم نقاط قوت وجود دارد و قابل این هست که سعی مجددی شده که آن نقاط ضعف برطرف و جبران شود، بنابراین جای یک پژوهش جدی در تاریخ اسلام و بخصوص صدر اسلام، یعنی سیره نبوی با عنایت به مصادر اولیه شیعی ثنالی است.

البته وقتی گفته می‌شود منابع شیعی، منظور این نیست که خود آن نوشته یا آن کتاب به نام تاریخ اسلام یا سیره نبوی شناخته شده باشد، احیاناً در کتاب‌های دیگری که از نظر اصل موضوع به موضوع دیگری مربوط است، روایت یا خبر با قطعه‌ای که مربوط به تاریخ اسلام یا صدر اسلام و یا سیره نبوی است، وجود داشته باشد و منظور از

پیروان ضرورت سیره‌پژوهی و اینکه آیا علمای شیعه به این ضرورت عتانی داشته‌اند یا غیر، توضیحاتی بفرمایید.

البته به طور طبیعی توجه به سیره پیامبر اکرم (ص) در بین مسلمانان از همان ابتدا بوده است، اگرچه سیاست خلفامع از تدوین کتاب‌های غیر قرآن شد ولی بعداً به ناچار و بتدریج به سوی تدوین کتب ردی آورند، و یکی از ابواب تدوین، مطالب مربوط به پیامبر اکرم(ص) بود که ابتدا به صورت نقل حدیث انجام گرفت ولی با مضمون و محتوای تاریخی صدر اسلام، با به معنای خاص آنکه سیره مطلب مربوط به دوران صدر اسلام و جریانات عصر پیامبر است، اینها بتدریج جمع آوری و تدوین شد تا به کتاب‌های متکامل رسید و بخشی از تاریخ اسلام را تشکیل داد، بعضی از کتاب‌های مستقل درباره سیره پیامبر اکرم تدوین و البته شیخان هم به این موضوع اهتمام داشتند و نام‌های کتاب‌های اصحاب ائمه علیهم السلام، کتاب‌های مربوط به پیامبر اکرم و سیره آن حضرت و تاریخ صدر اسلام در کتاب‌های فهرست دیده می‌شود اما متأسفانه به جز روایات متفرقه‌ای که احیاناً در کتاب‌های بعدی نقل شده، چون این کتاب‌ها در اقلیت بوده، چندان چیزی از آن باقی نمانده است و لذا شهرت پیدا کرده که شیعه در تاریخ اسلام و از جمله در سیره پیامبر اکرم پیش‌تر اول بوده است و آثار چندانی از خود در جا نگذاشته است. به این جهت طبعاً هر کسی از پیروان اهل بیت علیهم السلام در هر دورانی و در حدود امکاناتی که در آن دوران هست باید سعی کند آنچه که مربوط به سیره پیامبر اکرم و تاریخ اسلام هست جمع آوری و تدوین کند و در اختیار مسلمانان علاقه‌مند قرار دهد، اینکه اشاره کرده‌ام که به حسب امکانات در هر دوران، چون طبعاً با گذشت زمان، بعضی از نسخی که نایاب و یا کمیاب بوده را بعضی از دست آورد و تحقیق کرد، مثلاً فرض کنید علامه بزرگ در ضمن مرحوم مجلسی، در حدود سیصد سال قبل در ضمن کتاب کبیر بخار این سعی و تلاش را انجام داده، اما آلان مشاهده می‌کنیم که با اینکه سعی ایشان بر این بوده که حداکثر ممکن به نام شیعه جمع آوری نماید، معلک می‌بینیم که در بسیاری از موارد در طول این دوران سیصد سال تفاوت‌های شایانی حاصل شده و منابع و مصادر ردی که در آن وقت به دست مرحوم مجلسی تفسیر شده بود، بعداً به دست آمد و احیاناً شد و لذا قدری تفاوت ایجاد شده، خصوصاً با توجه به روش و اسلوب نویسندگی که لازم است به نوشته‌های سابق اکتفا نشود و گوش‌نبدیدی در این زمینه انجام گیرد.

در زمینه تاریخ در خصوص حوزه‌های علمی شیعی می‌توانیم بگویم که به طور پراکنده تلاش‌هایی بوده اما سعی و تلاش به مقدار کافی و شایان توجه نبوده و در آن محدوده‌ای که انجام گرفته کمیوه‌هایی احساس می‌شود از جمله

جای یک پژوهش جدی در تاریخ اسلام و بخصوص صدر اسلام، یعنی سیره نبوی با عنایت به مصادر اولیه شیعی خالی است

مصادر شیعی هم، مجموعه این نوع نوشته‌ها و آثار است و لذا بنده در کتاب خود سعی کردم که این خلا یا باز دیگر و یا روشی دیگر، یعنی روش شیعی و استقصائی اطمینان بخش و با یافتن قدیمی‌ترین منابع شیعی و در صورت نبودن آن، قدیمی‌ترین و اصیل‌ترین منبع غیرشیعی که مطابق و موافق با اصول تحقیق و مذهب جعفری باشد، نامین شود، یا صرف نظر از کمیت سیره نگاری، اگر بخواهیم از نظر معنوی و کیفی بررسی کنیم چه پیش فرض‌هایی در سیره نگاری اهل سنت هست که در سیره نگاری شیعه نیست و یا بالعکس؟

به مباحث در این باره هم در مقدمه کتاب «الصحیح» جناب آقای سیدجعفر مرتضی‌عاملی و هم در مقدمه کتاب خود اشاره شده که ما منابع تاریخ اسلام را چگونه ارزیابی کنیم و اینجا اشاره شده است که متأسفانه چون مسیر خلافت بعد از پیام اکرم (ص) به آن نحوی که حضرت ترمیم فرموده بودند، پیش نیامد و از آن مسیر تغییر جهت دادند نتیجه به دست افرادی رسید که بین خودشان و پیامبر اکرم(ص) تفاوت زیادی می‌دیدند اینها بویژه

می‌شودم **آیا در سیره، با صرف نظر از راههای کلامی، راهی تاریخی وجود دارد که حداقل برای عود پژوهشگرانِ حثیتیجیبه به دست آمده، حائزِ اطمینان باشد؟**

راههای مختلفی وجود دارد:راه اول این است که منابع و مصادر پایه دو نقل متفاوت و متناقض بررسی شود و اگر از این راه به جایی نرسیم و هیچ مرجح و اولویتی در یک طرف نسبت به طرف دیگر نباشد، با کار مقایسه‌ای پیش برویم و دامنه این مقایسه را دست خنثیم، همانطور که قبلاً اشاره کردم، فرض کنید وقرآنی متضمن بعضی تصرفات و رفتار پیامبر اکرم(ص) نقل می‌شود یا مسلمات اخلاق پیامبر و ثوابت خلقی آن حضرت و خصوصاً تکفاس آن ثوابت در لایه لای آیات قرآن که از مسلمات عقیدتی مسلمانان است، ناسازگار است، یا بسنی آن را بر مسلمات قرآنی و تجربه و قطعنی آن حضرت عرضه کرد، در لایه لای بخش‌هایی تغییر به مسلمات تاریخ می‌شود، وقتی با مسلمات تاریخ معارض باشد، باوقتی که در مقام مقایسه، ترجیحاتی از نظر تطبیق و عدم تطبیق با مسلمات پیدا می‌کند، به این منتهی می‌شود که یک نقل بر نقل دیگر ترجیح داشته باشد و یا حتی احیاناً به حد اطمینان به اینکه آن نقل دیگر اصل نیست و ساختگی است، می‌رسد. نمونه‌های زیادی می‌توان در این باره گفت که در الان مجال آن نیست. در میان آثار معاصران که درباره سیره پیامبر نوشته شده اگر بخواهیم یک سری کتاب‌های سیره نگاری سوره پژوهی معرفی کنیم، کدام اثر بهتر است؟ سوره پژوهی‌های کتاب خودنما نیز توضیحاتی برمیافشد.

درباره کتاب خود لازم می‌دانم بگویم که اساسی می‌شده که خلقی در این زمینه وجود دارد و لذا کار با او ویژگی شروع کردم، یکی اینکه حتی امکان منتهی بر مصادر اولیه شیعه باشد البته در اینجا منظور از شیعه، به معنای اعم است و منظور ما از شیعه به معنای خاص و صرفاً معتقدین به معنای وصایت و امامت بر اساس نصی،نه بر اساس انتساب،بلکه شیعه به معنای است که همه افرادان علی و آل علی را شامل بشود علاوه بر سیره بر این شد که هم تاریخ اسلام باشد یعنی سوره نبوی و هم تاریخ تشیع و تاریخ نزول قرآن باشد و به نظر بنده بررسی دقیق سیره نبوی باید متضمن این دو جهت باشد، چون رسالت رسول الله(ص)قرآن است، رسالت یعنی رسالتن پیام و صاحب رسالت کسی است که مکلف به رساندن پیامی باشد. محور پیام اصلی پیامبر (ص) قرآن بوده است، بنابراین بررسی سیره نبوی به معنای دقیق و جامع باید مشتمل بر تاریخ نزولی قرآن هم باشد البته اینجا روایات متفاوت و متناقض، مخصوصاً در مسأله شأن نزول و اسباب نزول، فراوان است و در بسیاری از موارد از اینکه این خبر یا تاریخ نزول این به در مقام مقایسه، با سایر آیات و حتی مسلمات نزول قرآن و سیره نبوی، سازگار هست یا نیست غفلت شده است. در طول تاریخ بسیاری در تفسیر قرآن با اسباب نزول یا شأن نزول مطمانی را جمع آوری کرده‌اند و مجموعه اخبر مضارب و متفاوت را بدون دقت مقایسه‌ای نوشته‌اند. بنابراین توجه به تاریخ نزول آیات قرآن و آن هم با عنایت به ویژگی انجام آیات یعنی توجه به سوابق آیات و سوزن نازل و با لוחاظ آن لازم است. باز در اینجا می‌توان با اصل را اضافه کرد که اصل بر تغیر و جابه جایی بوده است و با اینکه آیه‌ای مکی بوده در میان آیات مدنی آمده یا مدنی بوده در میان آیات مکی آمده، برخی از همین کسانی که عنوان تفسیر یا تاریخ اسباب نزول و شأن نزول و اخبار شأن نزول را جمع آوری کرده‌اند، وقتی در این جهت نام‌نشانند و بی تفاوت بوده‌اند، ولی ما اصل را بر این می‌گذاریم که هر کدام از مکی و مدنی در جای خود باید باشد و تغیر برخلاف است مگر اینکه دلیل مطمئنی دلالت کند و قانع کند که دلالن آیات

بر خلاف ظاهر سوره، در جای دیگری نازل شده است. ویژگی دیگر، تاریخ تشیع است، یعنی وقت شُود که این حکم در ضمن چه جریان تاریخی و چه وقت بوده که این چنین حکم شرعی نازل شده، اگر اصل قرآنی دارد فيها و اگر هم اصل قرآنی نداشته و اصل سنتی پیامبر(ص) را داشته است، چه وقت و به چه مناسبت به مردم ابلاغ شده است. همین چنانسب است که به این نکته هم اشاره کنم که هر حکمی که در تاریخ اسلام و در سنت پیامبر اکرم(ص) به ما رسیده است و از طرفی، آیه‌ای در مضمون آن در قرآن وجود دارد غالباً دهن‌ها به سوراغ این رفته است که پس از در این حکم آن آیه است و لذا آن آیه را در صدر آن تشیع قرار داده‌اند و توجهی نکرده‌اند که چنین دلیلی نداریم، در بسیاری از موارد به حسب ناسازگار است، یا بسنی آن را بر مسلمات قرآنی و تجربه و وقتی که بنده در همین کتاب انجام دادم، مشخص شده که تشریق حکم به وسیله سنت پیامبر (ص) انجام گرفته و آیه یا این موضوع ارتباط دارد اما ارتباط تأسیسی ندارد و ارتباط آیه یا آن، ارتباط خصوصیتی است، یعنی بعد از اینکه حکم تشریق شده و پیامبر ابلاغ فرموده و مسلمانان عمل کرده‌اند، بعد به مناسبتی آیه‌ای در این زمینه نازل شده است. از باب نمونه عرض کنم که مثلاً به ذهن بسیاری از مردم می‌آید که برای نماز جمعه می‌باید در سوره جمعه مومن حکم تشریق نماز جمعه است، در صورتی که وقتی بررسی دقیق در مدارک روایتی و تاریخی و شأن نزول آیات می‌کنیم، می‌بینیم که حتی قبل از اینکه خود

معرفی سیره نبوی به مستشار دقیق و جامع‌باید مشتمل بر تاریخ نزولی قرآن هم باشد

پیامبر اکرم (ص) نماز جمعه بخواند، مصعب بن عمیر با اجازه پیامبر(ص) در مدینه برای مسلمانان مدینه نمازجمه را برپا می‌کرده است و نزول سوره و آیه نماز جمعه، همانطور که خود آیه اوآذا رأوا تجارة أو لهوا انفضوا اليها و ترکوک قائما نشان می‌دهد، مربوط به سال‌های آخر زندگانی و سیره پیامبر اکرم(ص) است، در صورتی که نماز جمعه از قبیل تشریعات متأخر نیست بلکه از تشریعات مقدم و قبل از نزول سوره جمعه بوده است. بالاخره این نمونه‌ها نشان‌یاب توجه و دقت بررسی بوده و این کار در این کتاب انجام گرفته است، به طوَر خلاصه، ویژگی‌های این کتاب در این چند جهت خلاصه می‌شود:یکی اینکه حتی الامکان بر منابع شیعی تکیه شده است، اگر منبع اقدم به دست آمده، دیگر احتیاجی به منابع بعد نیست خصوصاً به کتاب‌هایی که بعد از همان کتاب نقل کرده‌اند، امروز در بسیاری از کتاب‌ها که حتی عنوان تحقیقی یا خوژی دارند، از باب مثال عرض کنم: در کتاب آقای سیدجعفر مرتضی عاملی، گاهی نصف صفحه منبع، برای یک خبر ردیف شده، در صورتی که این کار چند نفس دارد:یکی اینکه، هیچ تقدم و تا‌ءخر و اصل و فرع تاریخی رعایت نشده است. دیگر اینکه، دستة بندی منابع شیعی و غیرشیعی رعایت نشده است و سوم اینکه، بسیاری از این کتاب‌ها فرج و اصل است یعنی در بسیاری از این کتاب‌ها، با نامی دیگر، همان خبر کتاب قبلی را نقل کرده‌اند و در این صورت نقل بعدی‌ها چه فایده‌ای دارد؟ البته بعضی، فایده فرعی برای آن ذکر می‌کنند که

ممکن است کسی آن کتاب اصلی را نداشته باشد و به این کتاب‌های فرعی مراجعه کند. موضوع نمازجمعه که به آن اشاره کردم از باب مثال بود در این زمینه مثال‌ها کم نیست، فرض کنید همین شب اول ماه ربیع الاول و به تعبیر معروف ليلة الحیبت و شب بیوتنه امیرالمومنین علیه السلام، غالباً در مجالس و محافل شیعی می‌گویند آن نقل می‌شود که کاتبه آیه بو اذیمکنک الذین فکروا همان آیه‌ای است که پیامبر اکرم(ص) از آن ترطه مشرکین در دار الندوة آگاه کرده است و به طوَر ضمنی پیامبر همراه با نزول این آیه مأمور شده است که امیرالمومنین را به جای خود بخواند، در مجالس و محافل شیعی اینگونه گفته و حتی نوشته شده است و کسانی هم که می‌گویند، غالباً به استاد نوشته‌هایی است که می‌خوانند در صورتی که از این غفلت شده است که خود او اذنه از نظر ادبی بزرگ‌ترین و کافی‌ترین دلیل است براینکه این آیه در آن شب نازل شده است، چون او آده و به معنای او آذکر اذته است و مناسبت ندارد که در همان شب چنین تعبیر شود، وانگهی این آیه در هر سوره‌ای که باشد، یعنی این مسأله نازل شده است، بعضی اصلا بی‌فراغت‌و می‌گویند که در سوره توبه است که در سال نهم هجرت نازل شده است، بعضی اصلا بی‌فراغت‌و می‌گویند این آیه در هر سوره‌ای که باشد، یعنی این مسأله را اصل قرار نداده‌اند که اصل در حفاظت آیات در مکان‌های خود آنهاست، اینکه بخواهیم بی تفاوت باشیم و چیزی ندارد و بخواهیم به این اصل قائل نشویم و قوَرأ تسلیم استننا شیوع و بگوئیم این آیه گرچه در سوره مدنی است اما در مکه نازل شده است، این استثنایی از اصل است و از اصل خارج شده، دلیل مطمئنی می‌خواهد، اثبات استننا و اخراج از اصل، نیاز به دلیل دارد و آن طرف مقابل دلیل نمی‌خواهد و البته این را خوب است اعتراف کنم که برای این بار، آقای معرفت به طوَر دقیق در کتاب شهید خود بررسی کرده، یعنی این استثنائاتی که گسترده شده بود و شهرت و دست پیدا کرده بود مخصوصاً در قرآن‌های چاپ مصر - چاپ آریز سائز - آن مشیخه الازهری که این قرآن‌ها را چاپ کرده بودند، بنا را بر حداکثری گذاشته بود، در هر شب تفسیری هر استننا آیه‌ای که از هر سوره شده بود اینها در صدر آن سوره در چهار گوشه اول سوره که اسم سوره و در آن معرفی می‌کنند، می‌گفتند سوره فلان مکیه و آیاتها کذا از نظر رقم، الا آیات کذا و کذا، یعنی بنا را بر حداکثری گذاشته بودند هر اندازه که ادعای استنناشده باشد، بسیاری از این ادعاها را علامه معرفت بررسی کرده و بی اساس بودن آنها را اثبات کرده است که گمان این استننا مستند ندارد و مستند آن حدس و گمان است و شخصی و استنباطی و برداشت خودش است که همین این مضمون نباید مربوط به مکه باشد و بر همین اساس ادعا کرده است که این آیه یا از مکی به مدنی مستثناست یا بالعکس. این آیه او اذیمکر، را عرض می‌کردم، حتی آیه او من الناس من یشری نفسه که در آیات سوره بقره مدنیه است، این هم در شب میبت نازل نشده است، دو آیه راجع به شب میبت داریم: یکی آیه دو من الناس من یشری نفسه و یکی هم آیه او اذیمکر،یکه که البته مربوط به خصوص میبت نیست و مربوط به جریان هجرت است و هیچ کدام مربوط به آن شب نیست و در نقل اینها سماجعه شده است و در این کتاب این قسته‌ها به کار رفته است...

بالاخره این کتاب با این عنایات نوشته شده است و عمده امتیازات این کتاب در این جهات است که در واقع هم تاریخ قرآن و هم تاریخ تشیع و هم تاریخ اسلام را در نظر داشته است و هر کس در قسمتی از این کتاب را بخواند در باورقی آن قسمت وقتی منبع اهل سنت را دید او مطمئن باشد که قدیمی‌ترین منبع اهل سنت در این زمینه است و تائید مطمئن باشد که در این زمینه به مقدار کافی در منابع شیعی تنیع شده، اما منبع پیدا نشده است، یعنی اطمینان می‌دهد به مخاطب که چاره‌ای نداشته‌ام که این حلقهٔ مفقوده را از کتاب غیرشیعی برکنیم.

کتاب

شعراء حول الرسول(ص)

اردن، دار الفیض، ۱۴ صفحه، تئیل حلاله، آغا حطر عبدالله نایه

این کتاب معرفی و شرح حال شاعرانی است که در زمان پیامبر اسلام(ص) می‌زیستند و درباره شخصیت آن حضرت شعر گفته‌اند. کتاب به روش گزارشنی و بااستاد به کتاب‌های تاریخ، سیره، شعر، ادب، ورجال تدوین شده است. موفق ابتدا موفقیت جزیرهٔعرب و قوام ساکنی در آن و تأزادرب رابریسی و آنگاه در طی چهاریاب به شرح زبان عربی، شعر در عهدرسول خدا، موفقیت جزیرهٔعرب قبل و بعداز اسلام، و شعرای معروف در عهد پیامبر پیامبر یا حتی ازمنه‌های شعری آنان پرداخته است. جمعی از این شعرا ابتدا از ابوطالب این آلسنت، بعد، جیحش، ابو قیس بن ابی اسف، عبدالله بن رواحه، تکعب بن زهر، حسان بن ثابت.

تاریخ پیامبر اسلام

محمد(ص)

محمد ابراهیم آیتی باصحیح ابوالقاسم گرجی، دانشگاه تهران، ۷۶۵ صفحه

این اثر با شیوه‌ای تحلیلی و گزارشی و مستندبه منابع عامه (اهل سنتن) و خاصه (شیعه) به تفصیل، تاریخ پیامبر اسلام(ص) را تا سال نهم هجری مورد کارش قرار داده است. در بخش آغازین کتاب، زندگیکلمه مؤلف و مقدمه‌ای از آقای اسماعیل آیتی دکتر ابوالقاسم گرجی (صحیح کتاب) آمده است. تهیه پاروقی‌ها توسط فرزند مؤلف انجام گرفته است. کارهای مصحح در تکمیل و توضیح کتاب جهت استفاده بهتر فارسی زبانان عبارتند از: ضبط اعلام، اعراب گذاری کلمات و جمله‌های عربی و تفسیرات و اضافات لازم از جمله آوردن نام تعدادی از هیأت‌ها که به حضور پیامبر(ص) رسیده بودند.

برخی از عناوین مهم متن کتاب چنین است:
نیاکان پیامبر، نهادها و در جزیره العرب، عقده موجد، مناصب قریش، مقارن ظهور اسلام، مبانی تاریخ عرب عثمانی و قریش، پادشاهان و پادشاهان و تولد دوران کودکی آن حضرت، حوادث مهم دوران جوانی رسول خدا تا بعثت، ازدواج آن حضرت با خدیجه، فرزندان آن حضرت، آغاز بعثت، ولادت حضرت فاطمه(ع) علی(ع) در مکتب پیامبر، ولایت مشروح حوادث پس از بعثت، پایان سال نهم هجری که از جمله مشتمل است بر هجرت اول و دوم و حشره و هجرت به مدینه، حجه‌بندی با مسیحیان آن حضرت و سریه‌ها و مغزوه‌ها، روابط با مسیحیان یهودیان و مشرکان و منافقان، سفرای قریش و سفرای پیامبر، وفود عرب، اجتماع اجتماعی و سیاسی و شأن نزول آیات و بیان‌ها و حوادث مهم، واقعه معراج، زوجات پیامبر و درگذشت و شهادت و تولد شخصیت‌های مشهور اسلام.

فهرست پژوهش‌های پیرامون

حضرت محمد(ص)

جی‌فلز، انتشارات دانشگاه آنگساکه، زندگانهٔ فرانسوی، ترجمه لاتین:

Bilan Des Etudes Mohammedines

کتاب‌های انگلیسی پیرامون اسلام، پیامبر(ص) و قرآن، آمخشدشناسی منتخب و تشریحی

چارلز آل کدیس، دنور، مؤسسه آمریکایی مطالعات اسلامی، ترجمه لاتین:

and the Books in English on Islam, Muhammad
Quran: A Selected and Annotated Bibliography

انگلیسی

معجم ماکنب عن الرسول و اهل البیت صلوات

الله علیه

عبدالجبار رفاعی، تهران، سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۴ جلد.

📖 شماره ۱۲۵، دیپدیت ۱۳۸۲

در ابتدا از منشا سیره‌نویسی و خاستگاه آن بگویند.

شاید بتوان گفت اولین شمع از شمع‌های تاریخ در تمدن و فرهنگ اسلامی در عصر تولد علم و تدوین کتب سیره بود است، واژه سیره از لغت «سار، سپیر، سیرا» به رفتار و کردار و تقریررسول خدا اطلاق می‌شود. با گسترش اسلام و حاکمیت آن بر مناطق مختلف برای مسلمانان فضایی ایجاد شد که مجبور شدند برای برخی از مسائل از جمله اداره سرزمین‌ها و امور دیگری همچون امور سیاسی اقتصادی فکری و فرهنگی به تدوین آثار سیره‌پردازان که از رسول خدا در دهشتان بود و این همان چیزی بود که نام اسیره به خود گرفت. و در همین راستا کنشی تدوین شد که به کتب سیره معروف شد. به مرور زمان بحث‌های دیگری از علوم مانند نقد- حدیث و رجال از داخل همین سیره‌ها استخراج گردید و سیره به معنای روش زندگی پیامبر به عنوان سیره خاص مطرح شد.

پس سیره با اصطلاح خاص چگونه تعریف می‌شود؟ اصطلاح خاص سیره همان چیزی است که صرفاً در شعبه تاریخنگاری به آن پرداخته می‌شود و مربوط به حوزه کاربردی است که از سخنان معصومین علیهم‌السلام به جا مانده و شیعه به عنوان سیره از آنها استفاده می‌کند. و بعدها مطالب دیگری به آن اضافه شد همانند توح و بعدها نامه‌ها و پیام‌ها و هر آنچه که رسول خدا در آن نقش داشته است به عنوان سیره مطرح گردید.

آیا می‌توان سیره را به سیره فولی و فعلی که برخی از معتقدان مقلدان تقسیم نمود؟
پس این تقسیم‌بندی صحیح نیست و فقط سیره به آنچه که از رسول خدا به جا مانده، اعم از ملاقات‌های آن حضرت و فتوحات و وقایع نامه‌ها اطلاع می‌شود و در علم حدیث است و فعلی فتکلیک می‌شود ولی سیره هر دو را شامل می‌شود. و به طور عام هر حرکتی که از رسول خدا سر زده است سیره می‌باشد. روش‌های تدوین سیره مستقیم و مورخان از چه منابع دسته اولی در تحقیقات خود بهره می‌برند؟ سیردارگان همانند مورخان از روش تحقیقاتی، تاریخی استفاده می‌کنند. اما باید توجه داشت که منابع اولیه سیردارگان سه دسته‌اند که باید با هر کدام به‌طور دقیق برخورد کرد.

۱- دست‌های اول سیره‌نویسان که به پیش از ده نفر می‌رسند کسانی هستند که کتاب‌هایشان از بین رفته و هیچ اثری از آنها به جا نمانده است.ایشان سیره‌نگاران نخستین هستند که عهداً مدتی می‌باشند و برخی از مطالبشان به صورت پرکنده در آثار سیره‌نویسان بعدی آمده است از این گروه می‌توان زحری، و سعید بن مسیب را نام برد.

دسته دوم سیره‌نویسانی مانند ابن اسحاق که تنها برخی از مطالب کتاب‌هایشان موجود است و بافتن تعادیب و تغییر رویه بوده است و توسط دیگران ارائه شده است. در این دسته از کتاب‌ها آنچه مهم است این است که باید با تحقیق کنیم که چه میزان و چه ابعدی از کتاب تخریب شده و یا تغییر کرده است و یا حذف شده است. معروفترین این دسته سیره ابن اسحاق است

که بعدها توسط ابن هشام تغییر یافت و تحول پیدا نمود. دسته سوم سیره‌های متأخر مانند سیره ابن هشام و یاسیره حلیه و یا مغازی الزهری که امروزه در اختیار ما قرار دارد می‌باشند. لازم است که در این قسم از سیره‌ها مانند علم رجال، سندهشناسی و متن پژوهی شود تا صحت و بسقم گزارش‌ها مشخص و محقق برای بیان سیره به یقین برسد.

یا توجه به اینکه حضرتعالی به کتاب‌های سیره متأخر اشاره نمودید سهم شیعیان را در تدوین سیره چگونه ارزیابی می‌کنید و به عبارت دیگر قدیمی‌ترین منابع شیعه در باب سیره‌نگاری چیست و تا امروز چه نظری داشته است؟

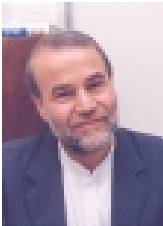
در پاسخ باید به یک سؤال اساسی توجه کرد که چرا شیعه سیره ندارد؟ اگرچه غالب سیره‌نگاران متأخر

گفت و گو با دکتر صادق آئینه‌وند

جنبه های سیره نویسی

دکتر صادق آئینه‌وند در سال ۱۳۳۰ در تیسر کان مؤلفه شد. پس از گذراندن دوره‌های تحصیلی تا اخذ دیپلم در زادگاه خود و شهر اسدآباد همدان، درسال ۱۳۵۱ در رشته ادبیات عرب دانشگاه تهران پذیرفته شد.

در سال ۱۳۵۲ وارد مطبع فوق لیسانس رشته ادبیات عرب شد و از اساتیدی همچون دکتر سید جعفر شهیدی، بدیع الزمان کردستانی، دکتر حریری و… بهره برد در سال ۱۳۶۶ موفق به اخذ دکترای ادبیات عرب از دانشگاه قدیس یوسف گردید. تدریس دروس تاریخ اسلام و ادبیات عرب در دانشگاه‌های کشور، اساتد نمونه کشور در سال ۱۳۷۳ سؤولیت چندین نشریه علمی و پژوهشی مرتبط با افتخارات دکتر صادق آئینه‌وند است. از وی تاکنون دهها اثر علمی و تخصصی در باب ادبیات عرب و تاریخ اسلام منتشر شده است. دکتر آئینه‌وند در حال حاضر مدیر گروه تاریخ دانشگاه تربیت مدرس، و مشغول تدریس در چند مرکز دانشگاهی و آموزش عالی کشور است. سیره‌نویسی و خاستگاه آن، سهم شیعیان در تدوین سیره، رابطه سیره‌نویسی با حکومت و سیاست، تدوین سیره با رویکرده نظامی، صحت و سقم سیره‌های نخستین و… از موضوعاتی است که در یک گفت‌وگوی طولانی با وی مطرح شد.

اهل سنت دارای حکومت بوده‌اند ولی شیعه حکومت نداشته است فلذا نیازی به تدوین سیره نمی‌دیده است و تنها به فقه پرداخته است که آن نیز بخشی از سیره معصومین است اما امروز که حکومت اسلامی در ایران تأسیس شده است و مباحث حکومتی و حکومتی مطرح است تدوین سیره ضرورت پیدا کرده است و باید مطالب از لایه آحادیت جیع آوری شوند و به‌صورت یک سیره یکپاره جمیع نوشته شود. البته این نکته قابل توجه است که بسیاری از بخش‌های سیره شیعه سنتی با هم‌دیگر همخوانی دارد به عنوان مثال در سیره شامیال که اوصاف رسول خداست در روایت یکی از حضرت علی(ع) نقل شده دیگری از سوی امام حسن و توسط هندی ابی‌عجابه، دلی‌امام حسن و پسر حضرت خدیجه نقل شده است و هر دو از اصحاب رسول خدا بودند و جلد است که تمام کتاب‌هایی که به موضوع الشامیال و الخجاشل پرداخته‌اند حتی ترمذی مانند این دو روایت و آنچه در متون شیعه بیان شده است را آورده‌اند. در مقایسه‌ای که بنده در سیره‌های اهل سنت و شیعه داشتم اختلافات بسیار اندکی یافت و بسیاری از فرقات‌های فریقین در این زمینه با هم‌دیگر همخوانی دارد.

از سخنان حضرتعالی چنین فهمیده می‌شود که سیره‌نویسی با حکومت و سیاست رابطه‌ای نزدیک و به نوعی رابطه‌ای تنگاتنگ دارد حال آنکه بر طبق آیات قرآن مسلمانان موظفند که پیامبر را اگر و بسوی خود بداند چه حکومتی برقرار شود و چه به پا نگردد؟

پله تا سافله جهان نشخ‌نخ ضمن اینکه حکومت نداشته اما به او‌ایه‌های تربیتی نیز توجه نمود. ما فقط به علم فقه از‌درون سیره پرداختیم و شیعیان تنها به تدوین فقه همت گماشتند و بعددیگر راه‌ها کردند ابعدی که امروزه به آنها نیاز داریم و باید تدوین شود. آیا ایرانیان در قرون اولیه در سیره‌نویسی سهم داشته‌اند؟ نقش آنان را چگونه ارزیابی می‌کنید؟ در مواردی که برخی از مورخان در سیره وارد شده‌اند مورخان ایرانی نقش بسیار فعالی در سیره‌نویسی داشته‌اند. همانند بلاذری که خیلی فعال بوده است و بسیاری از مورخان ایرانی به سیره پرداخته‌اند اما بسیار جالب است که در دسته مورخان ایرانی که در فضای شیعی بوده‌اند و یا گرایش‌ی شیعی داشته‌اند به سیره توجه نکرده‌اند.

اگر اجازه بفرمایید بازگردیم به یک سؤال اساسی در زمینه سیره‌های موجود از قرون نخستین و آن اینکه چرا سیره‌نویسان دوره‌های اولیه کتاب‌های خود را بیشتر با رویکرده نظامی تدوین نمودند؟ و عبارت دیگر بیشتر به مغزای و فتوحات پرداخته‌اند؟ و جنبه‌های دیگر سیره مانند جنبه‌های اخلاقی، خانوادگی، اجتماعی و اقتصادی سیره را توجه نکرده‌اند. این یک ایراد اساسی است که بر سیره‌نویسی و سیره‌ها وارد است و علت آن نیز روشن است. چرا که با مرور تاریخ صدر اسلام متوجه می‌شوید که عنصر رسول خدا غالباً به غزوات و سرب‌ها و جنگ‌ها سیر می‌شد و در مدت اسباب اقامت پیغمبر در مدینه، بیشتر از هفتاد جنگ رویه‌رو گردید و با کشتن‌هایی که از سال دوم شروع شد مسلمانان غالباً با پایان وفات پیامبر هر

سال در چندین جنگ درگیر بودند. بعد از وفات پیامبر نیز بلافاصله واقعه «رده» پیش آمد که مسلمانان ناچار شدند در یازده نقطه به جنگ بپردازند و با این وجود مسلمان یکدم غافل از فعالیت‌های نظامی نشدند و به همین دلیل تأکید ایشان بیشتر معطوف به مسائل نظامی رسول خدا بود و برایشان مهم بود که نحوه عملکرد پیامبر را در جنگ‌ها بداندند و لذا ما می‌بینیم که سیره صغیه نظامی گرفته است البته به این نکته باید توجه داشت که سیره به دو قسم سغیای و سیره فضائل تقسیم می‌شود و در سیره فضائل و همه ابعد زندگی سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فردی و موضع‌گیری‌ها و برخوردها پراخته می‌شود که ما می‌توانیم با توجه به این فضائل سیره‌های تربیتی و خانوادگی و غیره تأکید بیشتری، ولی متأسفانه به روی این قسم از سیره‌ها با جنگ‌ها و غزوات شروع کرده‌اند چون برای فتوحات بعدی مجبور بودند این بعد را پررنگ نکنند.

شما تا چه میزان این نقد را وارد می‌دانید که روحیه

جنگجویی و جنگ طلبی مسلمانان و خصوصاً عرب‌ها سیره‌نویسی را به سمت و سوی مغزای نویسی کشاد؟

اگر پیغمبر که از روحیه در عرب‌های مسلمان بوده است؛ اما مورخین بعدی در قرن دوم هجری ظهور کردند که دیگر عنصر جنگ نبود، علاوه بر اینکه غالب سیره‌نویسان عرب بودند و بیشتر ایرانی بودند، من فکر می‌کنم که جواب را باید در حکومت‌های بعدی جست و جو کرد چرا که خلفای راشدین معتقد بودند که خلیفه رسول خدا هستند و باقی حکومت‌ها از قرآن و سیره به ناسی از رسول خدا حرکت می‌کنند اما بعد از خلفای بنی امیه که به حکومت رسیدند با مشکل بزرگی رویه رو شدند. از طرفی ایشان غالباً از سبب بودند و از تلقای و مسلم القتیع‌ها بودند و یا از فرزندان آنها و از طرف دیگر نیازمند فتح سرزمین‌های آباد برای حل مشکلات داخلی شان. از اینجا بود که به دنبال مجوزی برای جنگ‌های هجومی و حمله به سرزمین‌های دیگر بودند و لذا فقه‌ها در مقابل ایشان دو دسته شدند. قهقایی که به آنها اجازه حمله و فتح سرزمین‌ها را نمی‌دادند و قهقایی که اجازه می‌دادند؛ بنی‌امیه برای اینکه نظریه قهقایی دسته دوم را گسترش دهند و بتوانند به این صورت امکانات زبانی از سرزمین‌های فتح شده را به دست آورند به دنبال سیره‌های نظامی رفته و راه‌های قهقایی که در اجازه همین مشکل بود یعنی قهقایی که اجازه حرکت در سرزمین‌های دارالحرر را به این‌ها می‌دادند برکنار شدند. چراکه می‌خواستند برای خودشان همانند رسول خدا و خلفای راشدین مشروعیتی کسب کنند. فلذا از قهقایی همانند ماوردی و وزاعی و خیثابی و ابویوسف حمایت نمودند تا بتوانند زمینه را فراهم سازند. به هر جهت به تنها سیره‌ها جنگی و نظامی است. بلکه فقه نیز همینطور است و تحت تأثیر فتوحات قهقی بارویکرده نظامی تدوین گردیده است. اگرچه روحیه جنگ‌جویی عرب نیز بی‌تأثیر نبوده است اما در مجموع نگاه نظامی حاکم خصوصاً بعد از فتوحات، سیره را به سوی سیره

نظامی و جنگی کشاند.

شاید چون برای پیامبر و اصحاب جنگ و جهاد اولویت داشت و سایر مسائل از اولویت کمتری برخوردار بوده است و مسلمین به موضوع مغازی و جنگ ما بیشتر پرداخته‌اند از زمینه‌های دیگر سیره فاعل مانده‌اند؟

آنچه در سیره رسول خدا آمده است بیانگر آن است که رسول خدا به ایجاد تربیت و تحول و رشد و به قول امروزی‌تر توسعه انسانی و اجتماعی مردم توجهی خاص داشته و به عنوان مثال در پیمان مدینه در نکاتی خاص جاهلی را در جهاد با کفار تطبیف نمود و آن را بسیار تعدیل کرد اما متأسفانه بعد از رسول خدا زمینه فراهم نشد و گسترش فوجات و جنگ‌های رده، عرب‌دوستانه به سوی جنگ‌های بزرگ گسیل شد و با تصرف مناطق آباد و په‌نوست آوردن غنایم نفیس و زیاد، عرب حیرش را در جنگ دید و در جنگ بود که خیر بنابر این جنگ بهترین درجه برای رسیدن به همه چیز بود. شما مشاهده می‌کنید این روحیه بعد از رسول خدا آشکار شد خصوصاً در عصر خلفای راشدین. **با توجه به اینکه تزکیک به یک فرمت ممنوعیت نقل حدیث در صدر اسلام وجود داشت صحت و سقم سیره‌های نخستین را چگونه ارزیابی می‌کنید؟**

در ممنوعیت نقل حدیث دو نگاه وجود داشت: ۱-نگاهی که برای جلوگیری از تحت‌الشعاع قرار گرفتن قرآن بود عبارت دیگر نقل حدیث ممنوع شد تا قرآن تحت‌الشعاع حدیث قرار نگردد.

۲-نگاه امویان که معتقد بودند اگر احادیث نقل شود موجب بیان سیره می‌شود و بلافاصله اصرار و بی‌هاشم مطرح می‌شوند و خودشان به خواری و خذلانی می‌رسند. به همین جهت است که می‌بینیم حکایت‌هایی در عراق و حجاز و کنسای مانند خالد بن عبدالله فسری و عبدالله‌ملک مروان شدت با نوشته شدن سیره و نقل فضائل برخوردار و از آن جلوگیری می‌کنند.

از طرف دیگر کنیک که درباره سیره نوشته می‌شود هر کدام با سرنوشتی خاص روبرو می‌شود از آن جمله سیره ابن اسماعق که شاید اولین مسیر روشن سیره‌نگاری در تاریخ اسلام است را می‌توان نام برد. در علاوه بر فرات‌های مختلفی که با آن رویه‌رواست مانند فرات‌های مدنی، کوفی و بجاده‌ی،برحسب شرایط دست‌خوش تحولات می‌گردد. در فرات این تکثیر که گرایش شیعی دارد،احدایی از امیر مومنان و فضائل حضرت نقل می‌شود و در دو فرات دیگر، یعنی فرات محمد بن مسلمه حرافی بغدادی و یا زیاد بن عبدالله یکانی که کوفی است،وجودنداره که هر کدام حاصل شرایط دوره‌های خاصی است.گذشته از فرات ابن هاشم و تهذیب و تفسیرهایی که در این سیره از سوری کن مورخ یونانی این فرات‌ها را از هم‌دیگر جدا سازد. با توجه به اسناد گذشته ما تنها می‌توانیم واقعیت‌ها را از آلودگی سیره بیاد کنیم.

با توجه به مطالب مذکور،میزان تأثیرگذاری حکومتی و از طرفی تأثیرپذیری سیره‌نویسان از حکومت‌ها بر نگاشای سیره و چگونه ارزیابی می‌کنید؟
به هر صورت هر حکومتی تلاش می‌نمود سیره را بر طبق سبایق خودش بنویسد.به‌عنوان مثال بنی‌امیه می‌خواستند تمام فضائل اصحاب و بنی‌هاشم را در سیره خارج کنند. خلفای راشدین می‌خواستند بعضی از تأکیداتی که در مدح انصار و بنی‌هاشم شده است را کم‌رنگ کنند و یک سیره راشدی بعد از رسول خدا به سیره آن حضرت بدون حضور بنی‌هاشم و انصار در آن بن‌بسیب، خلاصه اینکه هر حکومتی در عصر خود تلاش می‌نمود حسب و نسب خودش را در سیره وارد کند و به آن افتخار نماید.چه بنی‌امیه و چه راشدین و یا بنی‌عباس. به عنوان مثال زمانی که عباسیان به آن حکومت می‌رسند و بر سادات صفی غلبه پیدا می‌کنند این هاشم را قلمی خاصی سیره ابن اسحاق راهتدیب می‌نویسند و در دوره منصور خلیفه عباسی خیلی چیزها به آن اضافه می‌شود ولی ما به‌یمنیم که عبدالله بن عباس و عباس بن سید سباز بزرگ‌نمایی می‌شوند. وضعیت آثار علمی-تاریخی مربوط به سیره و شخصیت

رسول خدا را در دوره معاصر چگونه ارزیابی می‌کنند؟
در دوره معاصر اولین سیره‌نویسی شیعه را شاید بتوان به شیخ عباس قمی نسبت داد که به تدوین متفهی الاحوال پرداخت و بعد از آن علامه طباطبایی که کتاب ارزشمند سنن التبی را نگاشت و اخیراً کتاب شامائل المصطفی از آل‌محمدشرازی را می‌توان نام برد. هرچند که این آثار به‌صورت جامع تدوین نشده و از زاویه‌ای معین به سیره پرداخته است.

البته اهل سنت در این خصوص تلاش بسیاری را انجام داده‌اند.چراکه این قیم و این تئیمه بخش‌های عظیمی از ایجادفکری،سیاسی،اقتصادی سیره‌راکتوین نموده‌اند.به‌عنوان مثال این قیم در کتاب زادالمعاده، شرح مفصلی از سیره نگاشته است ولی ما چنین نگرندایم و شیعه نیز باید چنین کاری را از زاویه نگاه خودش انجام دهد. خصوصاً ما که در سیره دستمان بازتر است چراکه سیره را از طریق اهل بیت داریم و اهل بیت پر اسرارالذ و رسول خدا،پیش‌راگناه بوده‌اند آن اصحاب که اهل سنت از آنها روایات سیره را نقل می‌کنند.

سیره‌نویسان معاصر اهل سنت را چگونه ارزیابی می‌کنید؟
مردخان معاصر اهل سنت که در سیره کار می‌کنند،اصولاً سه گروه هستند:

۱-گروهی که انگیزه حکومتی و دینی برای رسول خدا قائلند مانند امثال انوان المسلمین و کنسای که طرفدار حکومت اسلامی هستند. ولی دکتر عبدالملک خلیل، القزالی در فقه السیره و یا محمد الراعی خلیجی که سیره سیاسی را نوشته است.

کسانی که نمی‌توانند دستاوردها را تعمیم دهند و اقتضائات حال و شرایط را نمی‌شناسند بهتر است وارد سیره نشوند

۲-کسانی که به سیره به عنوان حکومت دینی نگاه نمی‌کنند بلکه حکومت را اجذا از دین می‌دانند و با این عینده تلاش نموده‌اند که زوایای تفکیک‌پذیری این دو را جست‌وجو کنند و بر اینگونه احوال بیشتر تأکید دارند که این گروه لا‌ایک‌ها می‌باشند و تأکیدشان بر جنبه‌های اخلاقی و تربیتی سیره است.

۳-گروه سوم کسانی هستند که از میان سلفی‌ها و خصوصاً وهاب‌های ما ظهور کرده‌اند و در جمیع اسلامی به خشونت مشهورند.معتقدند که حکومت را باید بر پایه آنچه از سنت به جا مانده استوار نمود و یا این ذمیت در یک تناقض آشکار گیر کرده‌اند از طرفی به استفاده از وسایل ارتباط جمعی مانند تلفن، اینترنت و… می‌پردازند و از طرفی استفاده از میکروفون و بلندگو را برای خطبه و موعظه جایز نمی‌دانند. این البته یک نگاه بسیار خطرناکی به سیره و مسائل روز است و برداشتی سطحی و ظاهری است است که بدون در پیاده کردن آن موفق نمی‌شوند.به زور و خشونت و تهدید متوسل می‌گردند.

به هر صورت در میان این سه گروه آن نگاه معقول و منطقی نگاه اخوان المسلمین و روشنفکران گروه اول به سیره است که به دنبال حکومت دینی برای بر بنیای سیره، البته سیره‌ای که باید آن را تطبیف نمود- هر چند که بعد از وقایع یازده سپتامبر ایشان نیز از این نگاه عقب‌نشینی کرده‌اند.

در تصمیم‌بندی مذکور همه دوم بیشتر به نگاهی نقادانه از سیره پرداخته‌اند یا فقط به تفکیک آن از حکومت نظر دارند و نگاهی لایک به آن داشته‌اند؟

البته لایک به معنای الجاه و جنبه الهادی آن نیست بلکه لایک به این معنا که برای حکومت دینی موضوعیت قائل نیستند. بلکه فقط برای دین و دین را یا کار کرده‌های اخلاقی و انسان‌سازی تفسیر می‌کنند. اگر چه‌ده‌های مارکسیستی و غرب‌گرایان در میان ایشان هستند که معتقدند عصر این بحث‌ها تمام شده است و حکومت عرفی را باید پذیرفت و برای مسائل شخصی باید.به سیره پرداخته و خودشان به صورت محدود و شخصی به تدوین سیره پرداخته‌اند.

مردمان سیره‌نویسان معاصر صرفاً اهل سنت دو نوع نگاه به سیره وجود دارد یکی نگاه مقدس‌گایانه و یک به نکته‌سیار خوبی و اشاره کرد.بیشتر از جمله اشتباهاتی که ما در سیره داریم رسول خدا و الهه و اصحاب آنان را با عصر و زمانه آنان خلط نموده‌ایم و تصور ما این است که با توجه به مقام برجسته این بزرگواران،عصر آنان نیز مانند خود آنها پاک و پاکیزه است. درحالی‌که چنین چیزی نیست. به‌طوری‌که اوضاع اخلاقی در جامعه صدراسلام به قدری آشفته و به‌هم‌ریخته بوده است که بایدصدمحت به اوضاع فعلی سیره‌های خودمان بفرستیم.

البته پیامبر و الهه تلاش زیادی نموده‌اند تا یک حکومت ایده‌آل و مطلوب را برپا نمایند ولی توفیق نیابد نکردند.

به هر صورت از این زاویه از سیره نباید چنین تصور شود که هر آنچه در عصر رسول خدا بوده مطلوب است چراکه در همان عصر فساد و مشکلات زیادی وجود داشته که در عصر بنی‌امیه و بنی‌عباس به اوج خود می‌رسد.

به نظر شما سبب‌های تألیفات مربوط به سیره نوی چیست و برای عق آن چه باید کرد؟

اولاً باید تدوین سیره روشه‌ای باشد و مدعی جعلی نباشد و به تأیید فریقین رسیده باشد.

ثانیاً باید دید که ما از سیره امروزه در بعد علوم می‌کنیم؛بظوری که باید جوهره سیره را گرفت و بر اساس آن باتوجه به پیشرفت علم عمل کرد.به‌عنوان مثال پیامبر به علم‌اندوزی تأکید داشته برای عالم ارزش قائل بوده‌اند و اگر علم را به معنای دانشی بگیریم قابل تطبیق بر این علم می‌باشند.

فلاً باید جوهر را گرفت و بر اساس آن عمل کرد و بتالیجه در فضای سیره باید یک تبحر گریانه وارد شویم و به‌عنوان مثال معتقد باشیم که چون پیامبر با جوب تاک مسواک می‌کرد امروزه نیز باید از مسواک‌های بهداشتی روزمر صرف‌نظر کرد و به همان صورت دندان‌ها را مسواک نمود.کاری که وهابی‌ها انجام می‌دهند.موارد بسیاری دیگر در این صورت از بحث اصلی منحرف شده‌ایم و اینجاست که کسانی که نمی‌توانند دستاوردها را درعین‌حدهم و اقتضائات حال و شرایط راعنی‌شناسند.بهر است وارد سیره نشوند چراکه با سیره را خراب می‌کنند و یا آن را به لایک تبدیل می‌کنند و ریشه را قطع می‌نمایند. یا مثل سلفیه ما رایه عصر رسالت سوق می‌دهند.

آثاری که از مستشرقین در زمینه سیره وجود دارد چگونه ارزیابی می‌کنید؟

مستشرقینی که در موضوع سیره پرداخته‌اند اساساً سه دسته‌اند:

۱-مستشرقینی که با اهداف خاص وارد جهان اسلام شده‌اند و برای تخریب سیره و اهداف تبلیغی به تدوین سیره پرداخته‌اند.مثل گلنزیپر،لاماس،تولدکه و… که در قرن نوزدهم حضور بی فعال داشته‌اند.

۲-کسانی که علی‌السویه آمده‌اند و به سیره به صورت یک پروژه تحقیقاتی و بایک موضوع تحقیقی پرداخته‌اند، میاسحت این گروه عمدتاً خلط شده است و باید آن را جداسازی نمود.

۳-کسانی که مغرض نبوده و انسان‌های محقق و بی‌طرفی بوده‌اند مانند مابول و مک دونالد.این گروه در سیره بسیار خوب کار کرده‌اند و باید برایمون نوشته‌های ایشان قدرت تفکیک داشته باشیم تا خوب از نوشته‌هایشان استفاده کنیم.

کتاب

خصائص المصطفی بین الغلو والجفاء: عرض و نقد علی ضوء الكتاب والسنة

صادی بن محمد ابن ابراهیم، ریاض، مکتبه‌الرشد، ۳۹۲ صفحه

نویسنده به منظور بررسی و نقد ویژگی‌های نادرت مطرح شده درباره پیامبر اکرم(ص)، ویژگی‌های آن حضرت را بر اساس کتاب و سنت، بدون افراط و تفریط بیان می‌نماید. کتاب به روش تحلیلی تاریخی و به صورت موضوعی تألیف و از منابع کتب استفاده شده است. سرفصل‌های مهم کتاب عبارتند از: خصایص صحیح پیامبر دیدگاه غلوکنندگان درباره ویژگی‌های پیامبر قبل و بعد از ولادت و بعد از رحلت آن حضرت، نظر کسانی که منزلی برای آن حضرت قائل نیستند.

العلاقات الانسانية فی السیرة النبویة و تطبیقاتها فی الإدارة المدرسیة

نوال سعد طوبرنی، جده، دارالاندلس الخضراء ۲۶۶ صفحه

به تبیین روابط اجتماعی، سیاسی و فرهنگی انسان‌ها از نگاه سیره رسول خدا پرداخته است. مؤلف ضمن شرح ابعیت موضوع بحث و انواع روابط بین انسان‌ها، ابتدا با مروری بر زندگی رسول‌الله و کمالات و خلق و خوی او به بیان آموزه‌های سیره رسول خدا در روابط اجتماعی انسان‌ها پرداخته است و این مسائل را که در روابط جمعی، رهبری چگونه صفاتی را باید دارا باشد و نیز چگونه و با چه رفتارهایی روح وحدت و هماهنگی در انسان‌ها پدید می‌آید و اساساً شعور انسانی چگونه حاصل و رشد می‌یابد، از سنت رسول خدا استخراج و بیان داشته است. وی، اکتشافات استعدادها و بیان خودرد مناسب با رفتارهای نیک و نیز عمل‌های ناشایست افرادو توجه به شورا و ادای جمعی جامعه را از جمله آموزه‌های اساسی سیره نبوی معرفی کرده و با بهره‌گیری از تاریخ زندگی و رفتارهای پیامبر آنها را شرح کرده است.

اقتصاد از زبان محمد(ص) و علی(ع)

حسن نواتیان فرد، تهران، کتابروشی اسلامی.

در این کتاب ضمن بیان اهمیت اقتصاد در حیات مادی و معنوی بشری، سخنانی از پیامبر(ص) و امام علی(ع) درباره تشویق به کار و تلاش و تولید و کسب درآمد حلال و نهی از فقر و آثار منفی آن در دنیا و آخرت مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد. نویسنده با بهره‌گیری از سخنان این دو بزرگوار سعی دارد چهره تاریک فقرا را ترسیم کند و افراد را حرص و از وصحت به دنیا و دنیابپرستی، مردم را به کار و تلاش سازنده و مقید تشویق نماید. پرداخت زکات، عدم تجاوز به حقوق دیگران و راهکارهای مبارزه با فقر فردی و اجتماعی از دیگر محورهای مورد بحث در این کتاب می‌باشد.

سیره‌نگاری در غرب

سیره‌نگاری در غرب به دوره متمایز تقسیم

می‌شود، دوره اول زمانی است که عده‌ای از دانشمندان مسیحی در آریانان کلیسا با رویکردی خصمانه به ترجمه سیره‌هایی که مسلمانان نوشته بودند یا تدوین سیره‌هایی مستقل روی آوردند و در این میان با تمسک به برخی از اخبار و احادیث شاذ و گاه با برداشت‌ها و تفسیرهای غلط به خرد گیری بر اسلام و پیامبر پرداختند، اما بعد از نهضت‌زنسانی در غرب و علمانه‌تر شدن رهیافت مطالعات در غرب و غیر همپسب شدن انگیزه‌های این مطالعات، سیره‌هایی نسبتاً عالمانه و غیر خصمانه به گزارش درآمد.نخستین سیره‌هایی که با این روش رویکرد به زبان‌های اروپایی تدوین شده، عبارت است از سه اثری که گستاویز آلمانی (G. Weill) در ۱۸۲۳، سر ویلیام میور انگلیسی (W.Muir) در ۱۸۶۱، و اسپرنگر آلمانی (Sprenger) در ۱۸۶۱ تا ۱۸۶۵ نوشته شد.

البته تغییرنگرش محققان و مستشرقان غربی نسبت به اسلام و پیامبر اکرم(ص) به معنای همدلی و موافقت کامل نظریات آنان با آموزه‌های مورد قبول مسلمانان نیست، اما این تفاوت کاملاً محسوس است، به هر حال می‌توان گفت که مستشرقان در قرن اخیر و در پرتو رهیافت‌های جدید به مطالعات اسلامی خصمانه‌تر از گذشته عمل کرده‌اند.
۱- ترجمه انگلیسی سیره رسول‌الله این اسحاق توسط آلفرد گیوم (التان ۱۹۵۵) و قبل از او توسط ویولتفلا در حدود ۱۸۶۰ میلادی با مقدمه‌ای به زبان آلمانی.

کتاب

سیره اخلاقی و عبادی پیامبر سیره نبوی (ترجمه و نظم موضوعی کتاب شریف سید رضی) در آداب زندگی و اخلاق پیامبر) سید محمدحسین طباطبائی، ترجمه سید محمدرضا فیاضی کرمانی، قم، خورشید

گرده‌ای از سیره، اخلاق و آداب زندگی پیامبر اسلام است. متن الثبی مجموعه‌ای حدیثی است که علامه آنها را از متون حدیثی شیعه گردآوری و در ایواب متعده ویرانکده، سیبیری از نکته‌ها و اخلاقیات پیامبر را معرفی کرده است. نویسنده حاضر با ترجمه و تنظیم موضوعی مطالب کتاب صورتی مناسب و قابل استفاده‌تر به آن داده و خواننده را در دسترسی به موضوعاتی مثل نماز، اعتکاف، تواضع، ازدواج، بهداشت، غسل، خوردن و آشامیدن، مسافرت، صدقه زهد، سکوت و دعا در سیره و زندگی پیامبر اسلام راهنمایی کرده است.

دفاع عن القبدة و الشریعة ضد مطاعن المستشرقین

محمد قزالی، قاهره، دار نهضة مصر
موضوع این کتاب بررسی و رد تحلیلی و مستدل آرای مستشرقین درباره پیامبر اسلام(ص) و قرآن است. مؤلف از مشاهیر نویسندگان عرب است که در فصل اول کتاب به رد شبهات و آرای گل‌زده‌پر درباره رسالت پیامبر می‌پردازد و در فصل‌های بعدی کتاب نظرات این مستشرق را در باب اجتهاد در مباحث فقهی، مباحث کلامی، زهد و تصوف و پیدایش فرقه‌های مختلف در دین تقد می‌کند و در پایان با توجه به گرفتاری مسلمانان به استعمار و صهیونیسم، آنان را به وحدت فرا می‌خواند.

- زندگانی محمد بر اساس منابع اولیه، توسط مارتین لینگز (التان ۱۹۸۳)
- پیامبر و پيامش نوشته خلیفه عبدالحمکیم، زندگانی محمد، اثر عبدالحمید صدیقی (التان ۱۹۸۳)
- حیات و آموزه‌های محمد پیامبر، نوشته م. رتوف (التان ۱۹۸۶)
- حیات محمد، نوشته محمدحسین هیکل (التان ۱۹۷۶)
- محمد در مکه و محمد در مدینه، دو اثر از موننگمیری وات (آکسفورد ۱۹۵۳ و ۱۹۵۶)
- محمد و قرآن، نوشته رودی پارت (اشتوتگارت ۱۹۸۰)
- محمد، نوشته مایکل کوک (آکسفورد ۱۹۸۳)
- شخصیت‌های دیگر از جمله واید استغان، مارتین فوروارت، کنت کراگ، مارتین تارو اولیور، جان دانپورت، مینو ریوس، بوری رابین، سید حسین نصر و چارلز ال. گلمن نیز در این زمینه کتاب‌هایی به نگارش درآورده‌اند. همچنین می‌توان از ترجمه انگلیسی کتاب‌های تورآندزه، ماکسیم رودنسون، علی‌جناب بادلی، درمگام، گابسیک تور و کتاب شرک دینه واین ایرامبه و سراجام مارکلیوت نام برد.
- تعداد کتاب‌های مهمی که به زبان انگلیسی در این زمینه تدوین شده به بیش از ۳۰ جلد بالغ می‌شود.

منابع و مصادر غربیان در سیره نگاری
تا قبل از قرن نوزدهم، منابع اولیه اسلامی در سیره نگاری در دسترس غربیان نبود و بیشتر از منابع دست دوم و برخی ترجمه‌ها استفاده می‌کردند، اما در اواخر قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم، برخی نسخه‌های مخطوط از منابع قدیم سیره و تاریخ اسلامی با ویرایش و تصحیح غربیان منتشر شد و چهار منبع اصلی در دسترس پژوهشگران غربی قرار گرفت، این چهار منبع عبارتند از: معازی ولفی، سیره این هشام، طبقات ابن سعد و تاریخ طبری. در نوشته‌های جدید مستشرقان درباره پیامبر و سیره نبوی استنادهای مکرری به این منابع دیده می‌شود.

نقدآثار مستشرقان

مهمترین نقدهی که به روش مستشرقان و سیره‌نویسان غربی و کلاً مطالعات اسلامی در غرب وارد شده رویکرد علمی در شناخت سیره نبوی و کلاً عقلایت افراطی حاکم بر پژوهش‌های آنهاست و به همین جهت در پرتو سبک-سنگین کردن‌های عقلائی و علمی، سیبیری از مسلمات مورد قبول مسلمانان و تاریخ پیامبر در کتب مستشرقان پراحتی مورد تردید قرار می‌گیرد و با تغییرات و تفسیرهای غیر قابل قبول از آن ارائه می‌شود، به عنوان مثال خواندن مانند معراج، شق صدر و شق قعر و سیبیری از معجزات دیگر برای آنان قابل قبول نیست، چراکه با معیارهای علمی و تجربی پذیرفته شده از سوی پژوهشگران تجربی ناسازگار است. همچنین اصل وحی و نبوت پیامبر در برخی از منابع مورد انکار واقع شده و از این مفاهیم، تفسیری مادی ارائه شده است و آنها به پدیده‌هایی طبیعی فرو کاسته شده‌اند. آنان پیامبر را به قوم عرب اختصاص داده و اسلام را دینی قومی و منطقه‌ای معرفی کرده‌اند. محوریت توحید را در قرآن زیر سؤال می‌برند و از قرآن و

آموزه‌های آن تعبیر و تفسیری سکولاریستی ارائه می‌دهند. نیز قرآن را تنها آیین نامه‌ای اخلاقی که با مسائل معاد و آخرت مرتبط است. معرفی می‌نمایند، مهتر از آن اینکه گل‌شنه‌پر را اتخاذ روشی شکاکانه، به صورتی افراطی، اختار و اصالت منابع روایی و تاریخی اولیه را زیر سؤال برده و معتقد است که این روایات را نمی‌توان در تدوین سیره نبوی مورد استفاده قرار داد. این دیدگاه البته از سوی عده کمی از محققان غربی، از جمله «شاخه» پذیرفته شد ولی عده‌ای در مقابل گل‌شنه‌پر واکنش نشان دادند و به نقد روش او پرداختند. خانم نیبه ریوت و سبسی فرادسزگین از کسانی بودند که دیدگاه گل‌شنه‌پر را مورد نقد قرار داده‌اند. همچنین عده‌ای از دانشمندان مسلمان به مقاله‌ها برداشت‌ها و تفسیرهای غلط وارد شده در منابع و پژوهش‌های غربی برخاسته و ضمن تألیف آثاری، به نقد و بررسی آنان پرداخته‌اند که قبلاً به برخی از آنها اشاره می‌شود.

۱- السیره النبویه، تصحیح اخطاء الموسرعة الاسلامیه بریل بهولندا، احمد ابوزید، ایسیسکو، ۱۹۹۹/ق ۲۲۰

مؤلف در این کتاب اشتباهات و تحریفاتی که در دایرةالمعارف اسلام، چاپ بریل رخ داده به نقد می‌کشد و این اشتباهات و تحریقات را معادل استناد مؤلفان آن به منابع ضعیف و بی اعتبار و در برخی موارد در اثر دشمنی پوشیده و پنهان آنان نسبت به اسلام و پیامبر دانسته است. وی مدعی است که در ۲۷ صفحه تدوین شده بازنسب می‌کند، و تحریقات معنوی رخ داده در آن راه نقد می‌کشد. برخی از این تحریقات عبارتند از: انکار شق صدر و سفرهای تجاری پیامبر به شام و ملاقات با راهب نصرانی، تردیدی پیامبر از فرهنگ جاهلیت، انکار وحی و نبوت و فرو کاستن آن به پدیده‌هایی طبیعی، ادعای قرمی و قبیله‌ای بودن اسلام، تشکیک در مخفی‌شدن پیامبر در غار تاویل و تفسیر جنگ‌های پیامبر به تسویه حساب‌های شخصی یا اهل مکه و …

۲- السیره النبویه و اوامع المستشرقین، عبدالمتعال محمد الجبري، قاهره، مکتبه و حیه، ۱۹۸۸.

در مباحث مقدماتی این کتاب، مؤلف به نقل از جمله «المقتبس»، چاپ دمشق، به تفصیل کتاب‌هایی را که درباره سیره نبوی به زبان‌های مختلف اروپایی نوشته شده است نام می‌برد و توصیف می‌کند، به نظر وی کتاب‌هایی که به هر شکلی، خصمانه یا غیر خصمانه، درباره سیره نبوی به نگارش درآمده است، بالغ بر ۱۳۰۰ عنوان می‌شود، البته تا سال ۱۹۸۸ که تاریخ چاپ کتاب اوست).

خود نویسنده نیز در مجموع، به معرفی سی و شش تن از شرق‌شناسانی که درباره پیامبر کتاب نوشته‌اند می‌پردازد و بر اساس ملبت (فرانسوی، انگلیسی و…) آثار آنها را دسته‌بندی نموده است. (برای توضیح بیشتر، رک. صفحه ۱۹۹-۲۲۲ این کتاب).

۳- الرسول فی کتابات المستشرقین، ذئیر حدادان.

۴- الاستشراق فی السیره النبویه، عبدالله محمد الامین التمیم، ویرجینیا، المعهد العالمی للفکر الاسلامی، ۱۹۹۷.

آخرین وضعیت گزارش شده از سیره نگاری در غرب

در پایان لازم است اشاره شود که در دهه‌های پایانی قرن بیستم، مسیر سیره‌نویسی و نقد و بازشناسی متون به کلی عوض شده، در پرتو مباحث هرمنوتیکی، اصول ارزش تاریخی و معرفی آیات و روایات به کلی متغی می‌شود و تنها به عنوان گزاره‌هایی اخلاقی و ارزشی که راه نجات انسان می‌دهند تلقی می‌شوند.
توجه به این جهت امکان تدوین سیره‌ای از پیامبر اکرم - حتی بر اساس روایات صحیح و آیات قرآن - عملاً متغی می‌شود و با این وصف سیره‌شناسی پیامبر اسلام در غرب بر سر دوپای قرار دارد، از یک سو بدون نقادی منابع سیره نمی‌توان به تدوین تاریخچه زندگی پیامبر دست زد و از سوی دیگر، نقادی متون و منابع کهن به نتایج منجر می‌شود که تدوین سیره را با مشکل مواجه می‌کند، با این حال عده‌ای از محققان غربی هنوز خوش‌بین هستند که بتوانند به تدوین سیره بپردازند و در صدد هستند راهی برای برود رفت از این مشکل معرفت‌شناختی پیدا کنند.

امیر حسینی

کتاب و رو

الصّحیح عنوان عام و متبادر به ذهن از کتاب الصّحیح من سیرتالی (الاعظم)است و نویسنده آن علامه سیدجعفر مرتضی علملی ازادینستمان معاصر لیبانی است که در حوزه‌های نجف و قم نیز مراجع تقلید تحصیل کرده است. از این کتاب تاکنون دوازده جلد منتشر شده، اما هنوز به پایان نرسیده‌است، پیش‌بینی می‌شود تا شانزده جلد برسد.مطالعات و تحقیقات برای تألیف این کتاب سی سال زمان برده و همچنان هم ادامه دارد.

این کتاب از سوی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی به عنوان کتاب سال جمهوری اسلامی ایران در حوزه نقد و ارزیابی حدیث برگزیده شده است.

مکتب سیره‌نگاری و سبک تاریخ‌پژوهی مؤلف، چندی پیش در سمیناری با عنوان *ارویگرده الصحیح* به سیره نبوی مورد نقد و ارزیابی دانش‌پژوهان حوزه و دانشگاه قرار گرفت در نتیجه مباحث و مقالات در کتابی با همین عنوان منتشر گردید.

اما آنچه مادر این گزارش، در پی آئین، معرفی ترجمه و تلخیص «الصّحیح» است که هم‌زمان با هجدهمین نمایشگاه کتاب تهران چاپ و منتشر می‌شود، ترجمه مزبور توسط دکتر محمد سپهری و برپایه چاپ ده‌جلدی بیروت انجام شده است.

محمد سپهری متولد ۱۳۱۲قاجات است و در حال حاضر دانشیار دانشگاه آزاد اسلامی است. سپهری دارای مدرک کارشناسی ارشد الهیات و معارف اسلامی و دکتری تاریخ و تمدن ملل اسلامی است.

از وی آثار متعددی به‌صورت ترجمه و تصحیح و تحقیق منتشر شده است.کتاب‌های مانند:اهل بیت در پایه تقهیر، سلسلهٔ فارسی، شیخ مفید پرحمدار ازادقی اندیشه، بازگشت‌ها در اسلام، جزیره حضرت، در تراویز نقد، از سپهری در ارتباط با مکتب تاریخ‌نگاری و سبک زندگی سیاسی امام حسن(ع) تمدن اسلامی در عصر عباسیان، دولت مویان در تلاش، ترجمه لائل الصدق، مصاحب القلوب، راحةالارواح و…محمد سپهری آثاری همچون تمدن اسلامی در عصر مویان، مشروعیّت زندان، تاریخ قرآن، ترجمه جلد سوم دلائل الصدق وپایس پهلو شکتکه را در دست انتشار دارد.

علامه جعفر مرتضی سیدم و او با گسترده و پیچیده توصیف کردن بحث از مکتب و شیوه‌های تاریخ‌نگاری گفت: مرتضی عاملی در سیره‌نگاری و تاریخ‌پژوهی صاحب مکتب و سبک جدیدی است. سپهری با اشاره به مطالب جلد نخست الصحیح می‌گوید، علامه مرتضی علملی در جلد نخست الصحیح به نقد سیره‌نگاری مکتب خلافت و سیاست‌های الحرفی حاکمان و قدرتمندان صاحب سیاست در تحریف تاریخ و نشان دادن چهره‌های متقلوب و سرشار از تحریف از پیامبر اکرم ویرسی اهداف و انگیزه‌های آن می‌پردازد و از گوشش‌های پنهان و پنهان احوان و افسار و ایادی حاکم یاد ذکر نمونه‌های روشن برده برمی‌دارد در فضایی جاگانه ضوابط و معیارهای تحقیق علمی حقیقت جو واقع گزارا ترسیم می‌کند.

سپهری با اشاره به روش مرتضی، ادامه می‌دهد: علامه مرتضی به نقد و ارزیابی سیره‌نگاری می‌رود و از نقش قصه‌گویان در این باره سخن می‌گوید. تریبررسی حوادث که به‌طور معمول بر مبنای توالی زمان وقوع انجام می‌شود روایات مختلف هر حادثه را از منابع عمده و معتبر مکتب سیره‌نگاری و متون تاریخی ذکر می‌کند؛ سپس بر پایه ضوابط و معیارهای گفته‌شده به ارزیابی و نقد آن می‌پردازد و به نظر می‌رسد در این کار اصول و آموزه‌های کلامی و عقیدتی خود را در تدوین سیره رسول خدا مراعات می‌کند و در پایان با اعتقاد و عزم جزم، بدون تردید صحت و مقم روایات حادثه را بیان و دیدگاه‌هایی خویش را اشکار می‌کند و با صراحت نهجه بر زبان می‌آورد.

از دکتر سپهری درباره علت روی آوردن علامه علملی به سیره و صرف دهها سال از عمر خود برای تألیف این کتاب پرسیدم و او با مدّ گرفتن از آی‌های از قرآن کریم که محمد(ص) را الگوی برتر همه بشریت و حقیقت‌خواه در عالم در قرون و اعصار متماد می‌عرفی کرده است، این چنین گفت: مسلمانان معتقد و پیروان آخرین رسالت آسمانی با علاقه‌مندی و عشق به اصول و ارزش‌های دینی در پی تأسی به رفتار و اخلاق والای پیامبر بوده‌اند و همواره کوشیده‌اند تا چوپان پیرونی مخلص و فدافکار، و عمل به سنت و سیرت رسول خدا(ص) در راه فرماینداری از دستورات خداوند کام برارند. اگرچه در مواردی در تشخیص راه درست به خطا رفته‌اند و دست‌های کوشیده‌اند تا مگر بن حقیقت‌جویان و تعالیم و آموزه‌های دینی پیامبر فاصله ناندازند.

سپهری ادامه می‌دهد، عقیده دارم که هر چه بیشتر

ترجمه و تلخیص «الصّحیح»، هم‌زمان با هجدهمین نمایشگاه کتاب تهران چاپ و منتشر می‌شود. ترجمه مزبور توسط دکتر محمد سپهری و بر پایه چاپ ده‌جلدی بیروت انجام شده است

روایای مختلف زندگانی پیغمبر اکرم فراروی مخاطبان گنوده‌شده و اصول ارزشی و رفتار سرشار از حکمت و درایت و مهربادی و رحمت و محبت بی‌بدیل حضرت مودب‌پژوهشلی و بازگاری قرار گیرد و تحریف و تغییر از ساخت سیرت و سنت آن گرامی به کنار نهاده شود، مسلماً حقایق نو و پندهای آموزنده تازه‌ای به نسل‌های بشری معرفی خواهد شد و انسان‌های در‌ها در برهوت دوری از معویت راه‌ها خواهد آورد. سپهری اذعان می‌کند، همین نگرش موجب شده تا علامه مرتضی همه عصر خود را صرف پژوهش در پیرایش و نقد و ارزیابی متون تاریخی پیامبر سیره حضرت رسول مصروف کند و اگر آثار دیگری هم از او منتشر شده و البته که ذی‌قیمت است، در واقع از دل این پژوهش گسترده و درازدامن بیرون آمده است.

مترجم کتاب الصحیح با اشاره و تأکید بر گفته‌های خود، توجه ویژه‌ای هم به نقادی مؤلف و عنایت او به پیرایش سیره رسول خدا از تحریف و آرایش‌های متحران باطل گرامی‌کند و انگیزه خود را در ترجمه این کتاب، دیدگاه‌های نو و روش‌شنکاری و مکتب سیره‌نگاری جعفر مرتضی عاملی و دستاوردهای علمی آن برمی‌شمرد.

موضوع دیگری که محور سوآل من از این استاد تاریخ دانشگاه است، ضرورت انجام ترجمه با وجود آثار متعدد فارسی است. محمد سپهری در پاسخ گفت: این میان آثری غریب است. سپهری در پاسخ گفت: این اثر در میان همه پژوهش‌های مشابه منتشر شده به زبان‌های فارسی و عربی از جهات مختلف اعم از روش و سبک و محتوای مطالب و رویکرد حقیقت‌یابی و روح گرایی و در نقد و ارزیابی حدیث و اخبار تاریخی منحصر به فرد است. هرچند که در برخی آثار منتشر شده در موضوع سیره نبوی ویژگی‌ها و نکات مثبت و ذی‌قیمتی دیده می‌شود، اما در مجموع عقیده دارم نمی‌تواند با این

گامی نو در عرصه سیره نبوی

با دکتر محمد سپهری مترجم الصحیح من سیرة النبی الاعظم(ص)

کتاب برابری کند. این کتاب، سیره رسول خدا را بر مبنای اصول تحقیق علمی با نگاهی به آموزه‌های کلامی و پایبندی به عقاید اسلامی با نکتہ‌سنجی‌های دقیق به بحث می‌کشد و در پایان بحث که نتیجه نهایی نقد و ارزیابی عرضه می‌شود، به کنجکاری و دقت نظر مؤلف آخرین می‌گوید.

به نظر من علاقه مرتضی در مباحث مقدّماتی، نکته‌هایی را به خواننده گوش‌زد می‌کند که کمتر خواننده یا شنیده است. او در همین مباحث اصول و ضوابط پژوهش علمی حقیقت‌یاب و واقع‌گرا را بیان می‌کند و بر خلاف بسیاری از نویسندگان قدیم و جدید به اصول مطالعاتی خود پایبند است.

سپهری برای اثبات مدعای خود به مقایسه کتاب العبر این خلدون و مقدمه او می‌پردازد و نتیجه می‌گیرد که‌با این خلدون به عنوان دانشمندی سرشناس و نام‌آور، تا میزان زیادی، معیارهای خوش را در تدوین تاریخ نادیده گرفته است و گویی مقدمه نوشته کشی است و العبر تألیف شخص دیگری!

از مترجم کتاب ده‌جلدی الصحیح می‌پرسد: چه نکات تازه‌ای از لحاظ تاریخی در این اثر وجود دارد و دستاورد مهم آن چیست؟ محمد سپهری با تأکید بر جهات

ابتکاری این کتاب می‌گوید: این اثر از جهات مختلف ابتکاری است و نوآوری‌های فهمی در شیوه پژوهش و روش سیره‌نگاری و نیز منسج دقیق و نقد اخبار تاریخی دارد، به‌طوری‌که تاکنون مؤلفان قدیم و جدید، در هر پژوهش‌های عربی و چه در تحقیقات فارسی، چنین روشی را در نقد و ارزیابی حدیث و گزارش سیره نبوی نیپوده‌اند.

خواننده در سفر مطالعاتی خود در لایه لای متون و اخبار تاریخی پیامبر آن زندگانی رسول اکرم، مشاهده خواهد کرد که مشهوداتی که در کتاب‌های تاریخی و سیره همواره تکرار شده و می‌شود تا چه اندازه از حقیقت فاصله دارد. در این کتاب نکته‌های نو و جدید زیاد است. از زمان و مکان حوادث تا کیم و کیف وقایع؛ از شخصیت‌ها و فهم‌مان‌های ساختگی و خیالی قادیان و جایازان میدان‌های نبرد، علاوه بر اینها، راه روش تحقیق و پژوهش در متون و اخبار تاریخی را به خوانندگان و پژوهشگران عرضه می‌کند. او می‌آواند که در نقد و ارزیابی حدیث، کنکاش بیشتری لازم است. وقایع ربیع و تبر موعونه و فهم‌مان‌های دو حادثه، نمونه‌های ارزنده از این شیوه تحقیق است.

مؤلف الصحیح با جمع آوری متون و اخبار تاریخی از منابع فراوان الهفصدمع از ارزیابی و مقایسه روایات‌های مختلف، تالیفی را ارائه می‌دهد که خواندنی است. داستان سفرهای پیغمبر، افسله عشق صدر، دیدار باحیرای راهب، ازدواج با خدیجه، سن و ثروت بانوی اسلام، داستان ششامی و مزدوری پیامبر، چگونگی آغاز وحی و روایات بعثت در دو مکتب خلافت و امامت، هجرت به حبشه و مهاجران، رموز واز انتخاب بزب، پیمان حسن محجوزی یهودیان و مشهور شهروندی مدینه و حکومت اسلامی، داستان اسراء و معراج، حوادث مهم و شخصیت‌های حاضر در صحنه و نبردهای بدر، احد، احزاب، پایه‌گذاری تاریخ هجری و بسیاری دیگر از مباحث مطرح شده در این مجلدات حلوی نکته‌های نو و دقیق است.

از دکتر سپهری خواستم در مورد روش ترجمه این کتاب هم توضیح دهد و او اظهار داشت: به‌لحاظ حجم زیاد مباحث و ذکر روایات‌های مختلف یک حاشیه که مسلمانان خود را از زنده‌اند است، ترجمه کامل کتاب نمی‌توانست هدف ما را تأمین‌کند و به دلایلی مخاطبان فارسی‌زبان را از دست می‌داد. هدف این بود که مکتب سیره‌نگاری علامه مرتضی در میان طلاب و دانشجویان

منتشر شود. از این رو پس از مطالعه و مشورت با صاحبزبان، بر آن شدم تا روش تلخیص و ترجمه را در پیش گیرم. از این رو، ابتدا بخش‌های مهم انتخاب و مطالب حرف‌های اصلی مسائل اساسی و دیدگاه‌های اذعام شد. بر این اساس، مسائل اساسی و دیدگاه‌های مؤلف و هیچ‌یک حذف نشدند، بلکه مطالب کلاری و مباحث درازمندی که برای مخاطبان لازم نظر خارج از حوصله بود، حذف گردید. تلخیص و اقدام نیز به‌صورتی انجام گرفت که نفعه‌ای همی در ذهن خواننده ایجاد نکند. در مواردی هم که لازم دیده شد، به اصل عربی ارجاع شد تا تفصیل مطلب در آنجا پیگیری شود.

به هر حال سعی من بر آن بود تا حداکثر مطالب را در حجم کم به فارسی برگردم. هر چند به لحاظ تعداد جلد به نظر می‌رسد که خیلی کم شده است. اما مقایسه فضیلت‌اصل و ترجمه و نقل و حروف و صحنه‌نگاری آن دو نشان می‌دهد که بیش از پنجاه درصد حجم اصلی را آورده‌ام.

به عنوان طلب‌بابایی این گزارش را در ذکر سپهری

غضاً کردم تا ضمن معرفی ناشر، مراحل انجام کار را هم

توضیح دهم و در پاسخ واداد کتاب سیرت خواننده در

جلد دوم، «صمیمانه» به‌رویه‌سازان کتاب انتشارات

پژوهشگاه بر هتک آید.بندش اسلامی زیر چاپ است و

ناشر همه توان خود را به کار گرفته کتاب را به نمایشگاه

مجموعه کتاب، در آریه‌مست. جای برساند.

کتاب

محاولات اغتیال النبی و فلسفای مسعود نصاری، یوسف سید، بیروت، دارالکتب العلمیه

کفتاری است درباره توره‌های ناخرجامی که علیه پیامبر اسلام(ص) طرحی و اجرا شده است. مؤلف ضمن معرفی عوامل این توره‌ها با فاجح، انگیزه، سبب یا اسباب ناگهی و عاقبت عامل توره‌ها و با تروایات مختلف شرح می‌کند. کتاب به روش تخصصی و در شیوه تاریخ نقلی تدوین شده است. روایات تاریخی و احادیث مثل از منابع این کتاب است. برخی از فصل‌های مهم آن چنین است: تلاش عمرو بن حفصان القسری برای توره‌ها و عاقبت آن، توره شبیه بن عثمان بن ابی‌طاحه، توره روحانیان یثی قسری، سوس قصد به جان پیامبر و شب فاطمه بنت ربیعۀ برای توره پیامبر و عاقبت وی.

عوامل انحراف در حکومت اسلامی یوسف بردلقین، قم، مشهور.

اسلامی پس از رحلت پیامبر(ص) می‌پردازد. نویسنده با استناد به آیات، روایات و منابع تاریخی، علل و عوامل مؤثر در تشکیل، تثبیت و دوام حکومت‌ها را بیان کرده است. سبب‌شناسی این عوامل در حکومت‌های اسلام می‌باشد. سبب‌شناسی ها نیز به عوامل عدم تداوم حکومت اسلامی و اذله شیعه سنی بر وقوع انحراف در حکومت اسلامی پرداخته است. وی در پایان، به چگونگی وقوع انحراف و اقدامات پیامبر در برابر این مسأله و نشانه‌های وقوع انحراف در حکومت اسلامی اشاره کرده است.

گردآوری و تدوین سخنان پیامبر اکرم(ص) در سال‌های پس از دوران مع تدوین حدیث مورد اقبال قرار گرفت و اکنون به گونه‌های مختلف ادامه یافته است. دانشوران بسیاری به این موضوع پرداخته و کتاب‌های بسیاری به رشته تحریر درآورده‌اند.

مرحوم ابوالقاسم پاینده از کسانی است که در حدود هشت و پنج سال پیش (۱۳۱۶ ش) مجموعه‌ای با نام نهج الفصاحه تدوین نمود و در آن فرازهای کوتاهی از فرمایش های رسول گرامی(ص) را به شیوه‌ای دلپذیر در کنار هم نهاد و با ترجمه‌ای روان در اختیار علاقه‌مندان قرار داد.

وی در سرافاز کتاب می‌گوید:
این مجموعه را که از سخنان یکی از مؤمن ترین مردان جهان جمع آوری کرده‌ام، به نسل حاضر ایران-که در روشنائی عصر جدیدبرای احراز غرور و اثبات لیاقت نژاد ایران می‌کوشد- ارائه می‌کنم.
این سخن از جملهٔ سخن است. برای تهذیب و ارتعاش می‌رستم و امیدوارم این سخنان بزرگ-که تراش یک روح بی‌برنده است- برای تهذیب و تصفیه جوانان امروز-که مردان فراهستند- عملی مؤثر باشد...
این سخن از محمد(ص) سخت مشهور است که می‌گفت:امن از همه مردم عرب فبیح‌ترم؛ هرچند این سخن در مقام تحدی و دعوت به معارضه گفته نشده، اما مسلم است که گفتاری چنین وادعایی به این سیراحت ووضوح، حیثیت مردم عرب را، که فصاحت و بلاغت را ناحیه تخصصی و مایه شخصیت خود می‌دانستند- تحریک می‌کرد و آنها را به معارضه وامی‌داشت...
از این سخن مرحوم پاینده دلیل نامگذاری کتاب به نهج الفصاحه همیاد گشته و حدیث ثابث از ابوالعرب، اوینت جوامع الکلمه؛ که در بالای عنوان نهج الفصاحه ذکر شده مصداق یافته است.

نویسنده درباره روش کار خویش گفته است:
من و این مجموعه از حدیث شریف پیامبر ضمن شخص و بحث متون، به سال‌ها پرداختم و چیزی از نقد صبر بر آن صرف کردم.. هسته این مجموعه در آغاز از ایلاف چند اربعمین و دو رساله صد کلمه‌ای پدید آمد. به سال ۱۳۱۳ که فراغتی پیشنی‌داشتم، اندیشه تنظیم مجموعه‌ای از کلمات خیرالشر-که موضوع آن تفضیلت و اخلاق باشد، نیز احکام- در من قوت گرفت و چند اربعمین خطی و جایی و دو مجموعه صد کلمه را به هم پیوسته که پس از حذف مکرات-،چیزی کمتر از سیصد حدیث به جاماند. مابقی را با ترجمه فارسی به عنوان سخنان محمد(ص) به سال ۱۳۱۶ به چاپ دادم که در مدتی کم دو بار چاپ شد.

نویسنده پس از نوشتن کتاب سخنان محمد(ص) به ترجمه کتاب زندگانی محمد(ص) روی می آورد و در خلال کار، احادیثی را به مجموعه خویش می‌افزاید که پس از ترجمه، نیمه اول آن در سال ۱۳۱۳ به چاپ می‌رسد.باز می‌گوید:
و عنوان آن(را به اقتضای شریف رضی- که کلمات علی(ع) فراهم کرده بود- نهج الفصاحه کردم، که این دو مجموعه بزرگ که یکی از کانون تفضیلت محمدی هست و دیگری از ضمیر پاک شاگرد بی بدلی وی تراوش کرده- از پس قرآن- که بکه تاثر بلاغت قرون است- چون دو سق جو در این مضمار پیش و پس می‌روند و اگر آن نهج بلاغت است، این نهج فصاحت است و شایسته مجموعه‌ای چون این- عنوان جز این نبود.

نیمه دوم کتاب در حدود سال ۱۳۳۶ به چاپ

نهج الفصاحه؛ استقبال فراوان

رسید و مجموعه درجلدی نهج الفصاحه تکمیل شد و در سال‌های بعد، هر دو جلد در یک مجلد، به چاپ سپرده شد. آثار و منابع درباره استقبال فراوان از نهج الفصاحه،ویش از سی بار چاپ آن درسال‌های اخیربرخی را بر آن داشت که مطالب این کتاب را در قالبی دیگر ریخته و به شکل دیگری عرضه نماید.
اقبال عمومی به این اثر بی نظیر و زودپاس که هم ترجمه فارسی داشت و هم روان رزنیادوبی غلط بود، چاپ‌های مکرری را در پی داشت. پاینده در سال ۱۳۳۶مقدمه‌ای مفصل (۱۶۳صفحه رقی) بر چاپ دوم نهج الفصاحه نگاشت. وی پس از بیان شمه‌ای از فصاحت پیامبر و بیان اقوال دیگران در اینباره، به تفصیل از سیر حدیث و حدیث‌نگاری پس ازرسول خدا و حوادث مربوط به آن در قرون اولیه اسلام سخن می‌گوید و اغلب مباحث علم الحدیث را در این مقدمه شرح می‌کند. به ویژه برمساله جعل و تحریف در روایات و مسائل

مرحوم ابوالقاسم پاینده از کسانی است که در حدود نشت و پنج سال پیش (۱۳۱۶ ش) مجموعه‌ای با نام نهج الفصاحه تدوین نمود و در آن فرازهای کوتاهی از فرمایش های رسول گرامی(ص) را به شیوه‌ای دلپذیر در کنار هم نهاد و با ترجمه‌ای روان در اختیار علاقه‌مندان قرار داد

و مباحث مربوط به آن عتابی ویژه دارد. درباره فصاحت محمد بیان می‌داد که او حقاً افصح عرب بود، اما فصاحتش از قماش فصاحت قرآن نبود. اوج فصاحتش چون قرآن در اعلامی ثریا نبود، اما از ثری فراتر بود و در حقیقت سخنی بود فاضل میان بلاغت خالق و صنعت مخلوق.

درباره روز فصاحت و قوت بیان نظرات مختلفی وجود دارد.عده‌ای فصاحت را به الفاظ و کلمات مربوط می‌دانند و برخی آن را در معانی جست‌وجو می‌کنند. اما حق این است که فصاحت بیان جمال جان است و به اعتقاد من نه در کلمه است و نه در معنی، بلکه در ضمیر گوینده است و قوت بیان از قدرت جان می‌آید.فصاحت محمدی موهوب بوده مضروع. عطفک مالم تکن تعلم. به راستی که خدایش برای ابلاغ رسالت نکو پرورآینده بود و برای وصول بدان اوج کمال همه رنج‌های گریه‌گون حیات راچشیده بود. پاینده پس از ذکر ۳۲۲۷ حدیث،بخشی دیگر- شامل دو ضمیمه- به کلمات قصار افزوده است؛ در ضمیمه نخست ۱۳ خطبه از حضرت و در ضمیمه دوم ۱۶ تمثیل از آن حضرت ذکر و ترجمه شده است.

در پایان نیز فهرستی ۵۰صفحه‌ای از موضوعات مختلف جهت دستیابی آسان به احادیث به صورت موضوعی فراهم آمده است و ذیل هر موضوع شماره تمامی احادیثی که به نوعی با آن موضوع مرتبط بوده ذکر شده است. این موضوعات از آب شروع و به یهود ختم می‌شود.

آثار و منابع برپایه

استقبال فراوان از نهج الفصاحه ویش از سی بار چاپ مکرر آن در سال‌های اخیر، عده‌ای را بر آن داشت تا مطالب این کتاب را در قالبی دیگر و به شکل نوآمد عرضه کنند.

راهنمای انسانیت (لماذا نلتفّو) یکی از آن کتاب‌هاست که به دست مرتضی فرید نتکانی فراهم آمده و توسط دفتر نشر فرهنگ اسلامی به چاپ رسیده است. نتکانی در این چاپ شیوه عرضه احادیث را از نظام قضایی به موضوعی تغییر داده و احادیث را در قالب ۶۱۶ موضوع تدوین نموده است. البته وی در پایان احادیث شماره آن را بر اساس شماره گذاری مرحوم پاینده ذکر نموده است.

غلامحسین مجیدی نیز به ترتیب موضوعی احادیث نهج الفصاحه پرداخته است. از جمله کارهایی که در نهج الفصاحه مفقود بوده، ذکر معاصر احادیث نقل شده است. نویسنده کتاب قطبیه ذکر کلی نام کتاب مورد استفاده پرداخته و از نقل مأخذ تک‌تک احادیث خودداری نموده که دلیل آن شاید عدم رواج این شیوه در آن زمان بوده است.

در این چاپ موضوعی به این نکته مهم پرداخته شده و معاصر روایات در پاروقی ذکر گردیده است. جناب مجیدی نشانی احادیث را از مصادری غیر از یازده مصدر مورد استفاده مؤلف نقل کرده که شاید دلیل آن استفاده محقق از برنامه‌های رایانه‌ای بوده و برخی از منابع مؤلف نهج الفصاحه در برنامه‌های نرم افزاری وجود نداشته و لذا به منابع مشابه اکتفا شده است. این چاپ که توسط انتشارات انصاریان قم سامان یافته، فاقد ترجمه بوده و در دو جلد به چاپ رسیده است. البته چاپ با ترجمه آن در شرف انجام است. ولی با ترجمه‌ای غیر از ترجمه مرحوم پاینده.

محمدحسین سلطانی نیز نهج الفصاحه را به نظم کشیده است. ترتیب احادیث بر اساس اصل کتاب و نظم آنها با توجه به ترجمه پاینده سامان یافته است. سلطانی پیش از این نهج البلاغه را نیز به نظم درآورده بود. نام و مشخصات کتاب از عبارت است از: مجموعه کلمات قصار حضرت رسول اکرم(ص) که در نهج الفصاحه منقوّم، انتشارات آرون، چاپ اول/۱۳۸۰.

منابع و ماخذ نویسنده

مرحوم پاینده در نگارش کتاب از منابعی چون: ۱. کتب اربعه (الکافی، من لایحضره الفقیه، تهذیب الاحکام و الاستبصار)، ۲. صحاح سته (صحیح بخاری، صحیح مسلم، سنن ابی داود، سنن ترمذی، سنن نسایی و سنن ابی ماجه)، ۳.

اعیان الشیعه، ۴. تاریخ التواریخ، ۵. الجامع الصغیر من حدیث البشیر الذبیر، ۶. تفسیر الوصول الی جامع الاصول، ۷. کنوز الحقائق فی حدیث خیر الخلائق، ۸. کمال الصحیحه و الادب، ۹. البیان و التبین و ۱۰. عقود الفریده، ۱۱. ربیع الابرار، بهره جسته است.

در پایان گفتنی است که برخی از صاحب نظران معتقدند که باید در ذیل عنوان نهج الفصاحه، درج می‌گردید که این کتاب گزیده‌ای از جوامع الضمیر سبوی (۹۱۸-۹۲۹ق) است؛ زیرا اغلب احادیث از آنجا نقل شده و تنها بخش اندکی از احادیث برگزیده از دیگر منابعی است که ذکر شد.

انتشارات جامعه مدرسین حوزه علمیه قم صحیفه امام صادق(ع)

صحیفه امام صادق(ع) مجموعه‌ای چهارجلدی است از مناجات‌ها و دعاهایی که از حضرت امام صادق(ع) در ایواب و موضوعات گویاگون نقل شده است. این مجموعه که توسط جواد قیومی اصفهانی تهیه و تنظیم شده است دارای مقدمه مسوطی در جلد اول است که پیرامون ادوار و زوایای زندگی حضرت صادق(ع) به تحریر درآمده است.

صحیفه نبوی

کتاب صحیفه نبوی اثر پژوهشی دیگری از جواد قیومی اصفهانی است که در آن مناجات و دعاهای قرآنی و نیز دعاهای وارد شده از پیامبر اسلام در منابع شیعه و اهل سنت در زمینه‌های گرامی(ص) را به شیوه‌ای دلپذیر در کنار هم نهاد و با ترجمه‌ای روان در اختیار علاقه‌مندان قرار داد. وی در سرافاز کتاب می‌گوید:

کتاب سنن النبی از تألیفات از شمسند و جوادان علامه سیدمحمدحسین طباطبائی است که با تحقیقات و محاذات محمدحادی قفقی در ۱۲۶صفحه تدوین شده است. این کتاب به شیوه نقلی صوفی، مجموعه‌ای از احادیث و سخنان مرتبط با عبادات، اخلاق و آداب اجتماعی رسول گرامی اسلام را گردآوری کرده است. پژوهشگر کتاب در این راه، منابع و ماخذ همه احادیث کتاب را استخراج کرده و احادیث معتبر دیگری نیز به آن افزوده است.

بشارة المصطفی(ص)

مؤلف این کتاب عبادالله ابی جعفر محمد بن ابی القاسم الطبری است که دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، آن را در ۲۶۸صفحه تحقیق و پژوهش کرده است. کتاب بشارة المصطفی لشبهة المرغزی، به شیوه نقلی تاریخی، اخبار و روایات مستندی را با هدف نشان دادن منزلت و جایگاه شیعه اهل بیت و انگیزه آگاهی مردم از درجات بالای آنها در دنیا و آخرت و نیز رعایت حرمت این جایگاه تدوین کرده است.

کتاب

تربیت فرزندان از دیدگاه پیامبر همراه با نمونه‌های تطبیقی از زندگی سلف صالح

محمد نورسودیه، ترجمه سید، محمدصالح، سنج

المرأة مع النبئی(ص)

بنت‌الهدی صدر، قم، دارالکتاب الاسلامی

نامه‌ها و پیمان‌های سیاسی اسلام (محمد(ص) و استاد صدر احضام محمد حیدالله، ترجمه سید محمدحسینی، ۸۰۰ صفحه، تهران: سروش.

ترجمه‌ای است از کتاب مجموعه الوثائق السیاسة للعهد النبوی که شامل نامه‌ها، پیمان‌نامه‌ها، بیعت‌نامه‌ها و امان‌نامه‌های پیامبر(ص) پیش از هجرت و پس از هجرت آن حضرت است. در این کتاب تصویر برخی از نامه‌ها و پیمان‌نامه‌ها از جمله تن پیمان صلح مدینه، صلح حدیبیه، نامه‌های پیامبر به نجاشی و هراکلیوس و خسرو پرویز نیز وجود دارد. در ضمن تعدادی از نامه‌ها و فرمان‌های حکومتی خلفای راشدین و بلاخص حضرت علی(ع) نیز آورده شده است. مرتب این کتاب (چاپ دوم) همین است که برخی از نامه‌ها و خطبه‌های پیامبر(ص) که نیز برخی از نوشته‌های خلفای راشدین که در چاپ قبلی نبوده، به صورت اضافات در آن آمده است؛ از جمله خطبه حجةالوفا.

نامه‌ها و پیمان‌های سیاسی اسلام (محمد(ص) و استاد صدر احضام محمد حیدالله، ترجمه سید محمدحسینی، ۸۰۰ صفحه، تهران: سروش.

ترجمه‌ای است از کتاب مجموعه الوثائق السیاسة للعهد النبوی که شامل نامه‌ها، پیمان‌نامه‌ها، بیعت‌نامه‌ها و امان‌نامه‌های پیامبر(ص) پیش از هجرت و پس از هجرت آن حضرت است. در این کتاب تصویر برخی از نامه‌ها و پیمان‌نامه‌ها از جمله تن پیمان صلح مدینه، صلح حدیبیه، نامه‌های پیامبر به نجاشی و هراکلیوس و خسرو پرویز نیز وجود دارد. در ضمن تعدادی از نامه‌ها و فرمان‌های حکومتی خلفای راشدین و بلاخص حضرت علی(ع) نیز آورده شده است. مرتب این کتاب (چاپ دوم) همین است که برخی از نامه‌ها و خطبه‌های پیامبر(ص) که نیز برخی از نوشته‌های خلفای راشدین که در چاپ قبلی نبوده، به صورت اضافات در آن آمده است؛ از جمله خطبه حجةالوفا.

شماره ۲۳۵، دی‌پوشبخت ۱۳۸۲

جایگاه و ارزش سیره در منابع شیعه از کجا نشأت می‌گیرد؟

سیره در واقع یک نوع تاریخ نگاری است که بیشتر جنبه رفتاری پیامبر و ائمه را در نظر می‌گیرد. مسلماً قیود و کزداد و تقریر پیامبر اکرم، برای ما محبت است. تقریر این است که شخصیتی در حضور پیامبر عملی را انجام دهد و ایشان سکوت کنند. از این می‌فهمیم که آن فعل مورد تأیید پیامبر است. زیرا اگر حرام بود پیامبر سکوت نمی‌کردند و تذکر می‌دادند. در واقع سیره‌نویسان نظر نشان این است که جنبه‌های رفتاری حضرت را در معارثت‌های فردی و جمعی و کارهایی که در غزوات و جنگ‌ها انجام گرفته، بنویسند. بعد از پیغمبر اکرم، سیره‌نویسی مورد توجه مسلمانان قرار گرفت و اول سیره‌نویسی، ابن‌اسحاق، از شاگردان حضرت امام باقر می‌باشد که شیخ طبرسی در فهرست خود و در رجال خود از وی نام برده است. سیره این شهاب‌النجفین ابن سبویه است. ماسلفه‌نامه سیره درست و کاملی از ابن اسحاق در دست نیست و تنها قطعاتی از آن پیش‌ماست، اگرچه مرحوم طبرسی بخش اعظمی از آن را در مجمع البیان در قستی که به ذکر غزوات پیغمبر می‌پردازد، آورده است. بعد از ابن سبویه این هشام آمد و سپس مغازی وادری. خلاصه اینکه سیره، ناظر بر رفتارهای پیغمبر است. ولی بعد از عمی آن گسترش یافته است. به این سبب، بیشتر سیره‌نویسان از آنها، سیره‌نویسی کرده‌اند.

سیره ننگاری از ابتدا تا زمان ما چه در بین امامیه و چه اهل سنت چه روشی را طی کرده است؟
الته سیره‌نویسی درباره شیعه به این صورت بوده که اول ابن اسحاق نوشته است. بعد از او تا چندین قرن سیره معروفی که در اختیار ما باشد، وجود ندارد. ولی قرن چهارم به‌پهین سیره، از امام شیخ مفید است که سیره پیامبر و اهل بیت می‌باشد. شیخ مفید در سال ۴۳۶ق مولود شده و در ۴۴۳ق فوت کرده است. بعد از او نیز سیره‌نویسی در میان شیعه بوده است. ملائک کتاب اعلام البراهین، مرحوم طبرسی، سبویه است. مربوط به دوازده معصوم، سیاسر عظیم و ازنده است. بعد از ایشان، ابن شهر آشوب ماضلی دارد که از نیز نوعی سیره‌نویسی است. ابن شهر آشوب در ۴۸۸ق متولد شده و در ۵۸۸ق فوت کرده است. بعد از ایشان نوبت می‌رسد به اربلی، که کتاب کشف الغمّه را تألیف کرده که نوعی سیره است. بنابراین سیره‌نویسی در اسلام بوده و در میان شیعه به همین شکل تسلسل یافته است.

سراغ‌آباد سیره نویسی اهل سنت نیز کتاب «السیره النبویه» ابن هشام است که در ۸۸ق فوت کرده و بعد از سیره‌نویسی‌ها حاکم و حرش همین کتاب بوده است. مانند المومنان اللدبیه و نیز سبویه ای که قاضی ابن عیاض نوشته است و کتاب خوب و زیبایی است.

به نظر شما اختلافات در نگاری سیره از کجا نشأت گرفت؟

با استناد به کتاب تائیس الشیعی می توان سیر سیره‌نویسی را به طور دقیق بیان کرد تا متوجه شویم که این سبب‌های ما از ناحیه دشمنان ناگاه است. ای کاش اینها نیستند به خدمتی که شیعه به سیره‌نویسی پیغمبر اکرم کرده یک گاهی ای پیدا می‌گردند. فرقی نیست در مورد مدعا شما معاصم کتابی بنویسیم. من بهتر می نویسم به شما که عضو این خانواده‌ای! (الته بشرط اینکه شما اهل تحصیل و این مسائل باشید)
فهرشما بهتر می نویسد. زیرا شما اهل البیت هستید.

اصولاً اقربان اهل سنت، به جای آنکه به اهل بیت مراجعه کنند که آقا که جد شماست کی متولد شده؟ کی فوت کرده؟ چند اولاد داشته؟ و… می آیند به همسایگان مراجعه می کنند، از پاران سوال می کنند. نمی‌گویند علی شما که قرئبا شما سال با پیغمبر اکرم زندگی کرده‌هین و همین‌شما که با پیغمبر زندگی کرده‌اید. از ایشان سخن بگویند. فاطمه، پدر کسی متولد شد. کی فوت کرد. علی رقم اینکه اظهار علاقه به ایشان می کنند. ولی به نظرانشان هیچ توجهی

نی‌کنند و فقط به پاران و اصحاب کسانی که در درجه دو و سه قرار دارند، توجه می کنند. و این دقیقاً

سیره نویسی است که برخلاف سیره غلامت، سیره غلام، اسرار را از خانواده‌ها می‌گیرد. سیره مام، عمدتاً مستند به خود گفته است.

به یاد دارم زمانی بانه در منطقه ای بودم یک شیخ عبدالرحیم اقباجو، اتفاقاً آخرفرد بود. گفتم آقا شیخ عبدالرحیم، چطور در وفات پیغمبر اکرم، ما می‌گوییم ۲۸ صفر، شما می‌گویید ۱۲ صفر؟ شما اگر جدی داشته باشید بخوبی‌کتابی در مورد وی بنویسید، شما بهتر می‌نویسید یا من که از تیر ماهه؟ من نمی‌توانم ناچارم از دوستان و همسایگان وی سوال کنم. ولی شما در آن خانواده بزرگ شدی و بهتر می‌توانی درباره جدت بنویسی. هشام پیغمبر هم همین است. ما می‌گوییم پیغمبر اکرم، اولادی داده فرزندانی داده، سنگسکان دارد. شما باید به آنها مراجعه کنید و پرسید، ولی اصلاً مراجعه نمی‌کنید. از زنت سوال می‌کنید، از پاران و دیگران سوال می‌کنید. این دوگانگی در سیره از همین جا ناشی شده است.

یعنی ما در دوران معاصر نقد می‌کنند که شیعه از داشتن سیره تفصیلی و متنی در مورد پیامبر اکرم محروم است. شما تا چه حد این اشکال را وارد و

علمت آن را چه می‌دانید؟

حله اینکه اشکال می‌کنند. نوعی می‌انلای علمت را که اول سبویه نویسن ابن اسحاق از شاگردان امام باقر باشد و خویشانش علامت تشیع از هم در همین سیره محفوظ است چطور می‌تواند شیعه را ماتم کند که علاقه به سیره نویسی پذیرفته است؟ اصولاً ترویج یک کتاب معلول حکومت است. حکومت می‌خواهد که حد علمتا باشد و کتاب و ایشان را ترویج کند. شیعه‌ای که همواره در انضا و غیبه زندگی کرده، چگونه می‌توانسته کتاب بنویسد، چگونه منتشر کند و چگونه در جهان معروف باشد؟ فهر اشکالی شیعه به خاطر نداشتن حکومت است. بلکه بودن حکومت‌های ظالم علیه آنهاست. در در قرن اخیر سیره‌های خوبی نوشته شده است و در لبنان و ایران کتاب‌های متعددی در مورد پیامبر اکرم نوشته شده است.

سیره در واقع یک نوع تاریخ رفتاری پیامبر است که بیشتتر در نظرمی‌گیرد. مسلمانان اول کردار و تقریر پیامبر اکرم برای حاجت است

شما سطح آثار و منابع‌های مربوط به پیامبر اکرم را چگونه ارزیابی می‌کنید؟

تاکنون سیره نویسی براساس مقالات بوده و هیچ نوع تحلیلی در سیره‌ها انجام نمی‌گرفت. ولی در قرن چهاردهم، کم کم سیره نویسی از حالت نقلی به حالت تحلیلی درآمد. از آن وقت که به حالت تحلیلی درآمد. وضع بهتر شد. مثلا علیه مقدم تا بیست و چهارم بخار، سیره نویسی ولی همه نقل است و تحلیلی در مورد آنها نیست. البته این عیبی بر وی نیست. اصولاً اقربان اهل سنت، به خود اجازه می‌دهد که درباره ائمه و درباره پیغمبر اکرم چیزی بنویسد و چاپ و منتشر کند. ماسلفه، هیچ‌کسی به عنوان یک فرد صبیحی حق ندارد درباره افکار و آراء و دین مسیحیت چیزی بنویسد. مگر شما قبلاً یک مضمانی آن را اعضا شده. یک موقع می‌خواست نقد کند. در این صورت مساله مغالط است. اما اگر می‌خواست ترویج مسیحیت کند؟ در این صورت حتماً باید مورد تأیید یک مقام رسمی باشد. ولی در جامعه و

ارزیابی می‌کنند؟

توجه به سیره نویسی خیلی زیاد شده است. مثلا مرکز جهانی اهل البیت، یک دوره سه‌روزه با پیغمبر اکرم تا حضرت مهدی نوشته است که نوعی تحقیق و تحلیل مفیده به شمار می‌رود. آقای باقرالرشیدی، سبویه ای نوشته است در حدود سی جلد که آن هم تجزیه و تحلیل دارد. کتاب فروح ابدید، در مورد پیامبر و فروح ولایت در مورد حضرت علی نیز از نمونه سیره‌های است که توسط بنده نوشته شد.

انگیزه و دستور و عوامل را طلی کرده است؟

بیه و تاکنون چه روش‌های علمی در این سال‌های ۱۳۴۰ تا

که یک نوع حققان بر این وارد بود. ما بدینم که حزب سبویه ای که به دست دانشگامان، بجهت، سبب توده هم در آن زمان، تبلیغات فراروانی علیه بین و مذهب داشت. بدینم بهترین راه این است که ما متواتر سیره پیغمبر اکرم را بنویسیم و در اختیار جوانان بگذاریم که این کار مصادف با تا تأسیس مجله مکتب اسلام در سال ۱۳۳۷ و این انگیزه شد برای آنها که از من مقاله بخوانند و من مقاله تنظیم کنم. نتیجه این شد که من موفق شدم یک دوره سیره پیغمبر اکرم را در دوازده سال (فرمونت) بنویسم. البته این کار چندین بار ویراستاری شده و یکی دوبار هم مصادفش اصلاح کرده‌ایم. اکنون چاپ نوزدهمش وارد بازار شده و اگر فرضی است، هر چاپ ۳۰۰۰ یا ۲۰۰۰ بلکه گاهی ۱۰۰۰۰ نسخه باشد. متجاوز از صدها هزار جلد از این کتاب منتشر شده و هنوز هم زینم دارد. البته نمی‌شود گفت که قد تمام آخر است. این قدم اولی است که برداشته شد. بعدعلا که زمان متجول می‌شود، کتاب‌های بهتری به دست می‌آید و بهتر از این خیلی می‌توان نوشت.

سوال دیگری که مطرح می‌شود این است که ما امروز بیزویه یا توجه به بالا رفتن دانش جامعه نیاز به منابع داریم که در سطح عمومی در ارتباط با سیره است. اظهار تردید شود از طرفی به منابع سخن با توجه به زبان و ساختار آنها آفان چندانی در سطح عموم نیست و از طرف دیگر وضعیت انتشار کتاب، درباره اهل بیت بالاری و در سطح نازل است، برخی از آنها اسباب وهن فکری شیعی نیز شده است، شما چه پیشنهادی برای بهتر شدن وضع از ترویج فرهنگ اهل بیت در سطح عمومی دارید؟
مأسفانه! شیعه، مثلا به یک مشکلی است. هر کسی به خود اجازه می‌دهد که درباره ائمه و درباره پیغمبر اکرم چیزی بنویسد و چاپ و منتشر کند. ماسلفه، هیچ‌کسی به عنوان یک فرد صبیحی حق ندارد درباره افکار و آراء و دین مسیحیت چیزی بنویسد. مگر شما قبلاً یک مضمانی آن را اعضا شده. یک موقع می‌خواست نقد کند. در این صورت مساله مغالط است. اما اگر می‌خواست ترویج مسیحیت کند؟ در این صورت حتماً باید مورد تأیید یک مقام رسمی باشد. ولی در جامعه و

فرهنگ ما این طرز نیست. هر کس به خود این اجازه را می‌دهد که به نام تشیع و اسلام و خصوصاً به نام سیره، کتاب بنویسد. البته این کتاب‌هایی که از طرفزنده، اقبال انتشار دارند، و پس از چاپ شده، در خارج موقفاً یک کشاورشی‌هایی می‌ماند و خاک می‌خورد. مسلماً در یک جامعه بالا رفته و این کتاب‌ها ممکن است چند روزی دست به دست بگردد ولی کسی آنها را ترویج نمی‌کند. اما کتاب‌هایی که براساس بیان صحیح و متقن و برهانی باشند، جا خواهند.

با توجه به اهتالی که از کتاب‌هایی که ترویج مباحثی و سطحی نگری است، صورت می‌گیرد، چه دیدگاهی دارید؟

مدعی خوب است، ولی مدافعان باید درس بخوانند و کلامی بنهند. شعرهای آنها باید بررسی شود. حق ندارند شعر هر شعاری را بخوانند و عقیده مردم را منت مباطن، را نمی‌توان در مورد حضرت (علی‌ع) کار برد. آنها اوصاف خداست. هوالاول و الآخر و الظاهر والباطن، اخصاص به علی این نیست که ما براری علی دشمن درست کنیم. این نیست که مقام علی را از مقام انسانی به مقام الوهیت ببریم. پیغمبر اکرم فرمود: یا علی! دو گروه در حق تو گمراه می‌شوند: یکی مبغض قال و دیگری محب قال. یکی آنکه ترا دشمن بدارد و یکی آنکه تو را به گمراهی دوست بدارد که تو را از خود بالا برد.

آقایان مدعی، حکمگزاران، بانیان در روحیه‌ها می‌گذارند. کسی نیست که انگه و آراء و شعر، او قلمی در حق عین باشد آنها کلامی و اسامی ندارد.

و شعر مطرح نیست. محتوا نیز مهم است.

ارزیابی شما از وضع تحقیق و پژوهش در حوزه‌های علوم دینی چیست؟

گرفهی غیب هستند که گاهی می‌گویند حوزه، بعد از انقلاب، از نظر معلومات و ادبیت در تکرر رفته و یا اینکه پایین آمده است. البته این صحبت نیست. تاریخ شصت ساله حوزه، دست بدست صاحبان، متجاوز از شصت سال است که بنده در حوزه هستم. اصفاً، متجول بعد از انقلاب، در بخش‌های جهت پیدا کرده است. مانند فن نویسندگی، نویسندگی قبل از انقلاب منحصر به چند نفر در قم بود ولی الآن جوانان زیادی پیدا شده‌اند که بهترین نویسندگان محققند. دهها مرکز تحقیقی در حوزه است. مسلماً حوزه، از نظر تحقیق و سیر معلومات بالا رفته است. اصفاً، تاریخ به عنوان یک رشته علمی در حوزه مورد توجه نبود. حتی مجال، درایه و سبویه‌نویسی نیز کمترین مورد توجه بود ولی الآن حدیث و سبویه و این مسائل خیلی مورد توجه واقع شده است. چیزی که هست، اگر می‌گویند در حوزه افت تحصیلی است به خاطر مسائل معیشتی است. الان طبع‌های که عالی‌ترین رتبه را در حوزه دارد، شصت هزار یا هفتاد هزار تومان شهریه می‌گیرد. مقادعوار توان، گزایه این آقا در قم نیست. همه که در خانه ندارند. در نتیجه طلبه فقرا ناچار است که مقادری تحصیل کند و مقداری هم مشغول به کار شود. اگر حوزه خمره، خردوست است، از این جامعه می‌بندد و آن دانشگانی را که برای تحصیل باید داشته باشند، کمر گنده است و این از روی ضرورت است و الزامین مشکل حل شود، آنها نیز سر جای خود قرار می‌گیرند.

پیشنهاد خود شما برای حل مشکل چیست؟
در اینجا، امیرالمومنان کلامی دارد، لارای لمن لا ینطاع: آن کس که حرفش را نمی‌شنود، از سعی از ندارد. من هر چه پیشنهاد کنم، چون نافذ نیست، از پیشنهاد کردن معذورم.

در حال حاضر مشغول چه کاری هستید؟
الآن مجله‌ای از غربت آورده‌اند که در بخشی از آن نیست به اصول فقهیه شیعه می‌نگرید. اگر نه مدعی و مطالبی آورده‌اند که حقیقت ندارد. چند روز است مشغول آن هستم. مجله کلامی با ایدیه‌ایه‌ایه‌ایه کنیم و برخی کارهای عملی دیگر.